
Duško MODLY¹

Kriminalistika kao znanstvena disciplina

Criminalistics As A Science

Sažetak

U ovom članku govori se o kriminalistici kao znanosti, odnosu kriminalistike i kaznenog prava i kriminologije, predmetu izučavanja kriminalističke znanosti, njenim zadacima i njenoj funkciji, njenoj metodologiji i strukturi, njenoj ulozi u suzbijanju kriminaliteta i njezinoj etici, edukaciji kriminalista i kvalitetama suvremenog kriminaliste. Ključne riječi: kriminalistička znanost, zadaci i funkcija kriminalistike, metodologija i struktura kriminalistike, edukacija kriminalista.

Uvod

U ovom radu ne želimo posebno dokazivati da je kriminalistika znanstvena disciplina, odnosno znanost, jer je to danas opće poznato i priznato, kako među stručnjacima, tako i laicima, kod ovih potonjih prvenstveno zahvaljujući masovnim medijima. Cilj nam je da ukažemo na strukturu kriminalističke znanosti (dihotomija, trihotomija) zbog edukacijsko-didaktičkih razloga, odnosno izrade adekvatnih nastavnih planova i programa na učilištima na kojima se izučava kriminalistička znanost, opći i posebni predmet spoznaje represivne i preventivne kriminalistike, metodologiju kriminalistike, njenu opću funkciju itd.

Ukratko u kontekstu izlaganja na određenom mjestu ukazat ćemo na terminološke razlike vezane uz sadržaje (grane) kriminalistike u anglosaksonskom, primarno američkom i većem dijelu kontinentalnog prava. Već u uvodu možemo reći

---

¹ Prof.dr.sci., Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo

da po nama u sadržajnom smislu (know how) među tim kriminalistikama razlike nema.

Ukazat ćemo na činjenice koje kriminalistoci daju atribut samostalne znanstvene discipline (znanosti) kao što su: poseban predmet proučavanja i istraživanja, specifičan pristup procesu kriminalističkog istraživanja i posebne samostalne metode istraživanja (metodologija kriminalističke znanosti).

O kriminalistoci kao znanosti počinje se ozbiljnije govoriti krajem 19. stoljeća, što je vezano uz ime Hansa Grossa. Još uvijek znatan broj teoretičara i praktičara smatra kriminalistiku primarno heurističkom znanošću, dok se zanemaruje njezin silogistički karakter. Kriminalistiku se pogrešno veže isključivo uz ime Hansa Gross-a, iako pravila kriminalistike i njihova primjena sežu tisuće godina ranije. Marković, T. (23,111) u dijelu gdje govori o osobnom opisu navodi, citiramo : «Utvrdivanje identiteta i traganje za učiniocima krivičnih djela na temelju osobnog opisa vrlo je stara metoda. Osobni opisi u potjernicama utvrđeni su već kod starih Egipćana. Kao primjer neka nam posluži osobni opis iz doba Ptolomeja (XIV. Stoljeće prije naše ere), koji je objavio R. Heindl u svojoj «Daktiloskopiji» (1903) : «Mladi rob Aristogena, sin Hrizapa, predstavnika Albande, pobjegao je u Aleksandriju. Njegovo je ime Herman, nadimak Hejls. On je rođen u Siriji u Bambikou, oko 18 godina star, srednjeg stasa, golobrad je, noge su mu pravilne, na bradi ima brazdu, a s lijeve strane nosa ima malu okruglu bradavicu, na lijevom uglu usta ima posjekotinu, na desnoj ruci tetuaž od barbarskih slova.» H. Gross je ta pravila povezo u sustavnu cjelinu, u svom «Priručniku za istražne suce» iz 1893. godine (Graz). Doduše tek 1899. godine dodao je tom naslovu riječi «kao sustav kriminalistike.»

Ukratko ćemo ukazati na odnos između kriminalistike i kaznenog prava i kriminalistike i kriminologije, a u odnosu na druge znanosti koliko to bude potrebno.

Što je to znanost?

Petz, B. (44, 6) znanost definira kao sustavno znanje nekog područja koje se može objektivno provjeriti, a karakterizira ga pojmovni aparat i metodologija istraživanja. Radošević, D. (46) smatra da bi kriminalistika bila znanost da mora imati svoj poseban predmet proučavanja i istraživanja, svoj specifičan pristup procesu proučavanja i istraživanja i svoje samostalne

(posebne) metode istraživanja. U vezi sa znanošću treba imati u vidu znanstvena područja i znanstvena polja. U znanstvena područja ubrajaju se: (1) prirodne znanosti, (2) tehničke znanosti, (3) bio-medicina i zdravstvo, (4) bio-tehničke znanosti, (5) društvene znanosti i (6) humanističke znanosti. Kod društvenih znanosti imamo slijedeća znanstvena polja: (1) ekonomiju, (2) pravo, (3) politologiju, (4) informacijske znanosti, (5) sociologiju, (6) psihologiju, (7) odgojne znanosti i (8) socijalnu geografiju i demografiju. Kriminalistika kao znanstvena disciplina ima u navedenom kontekstu specifično mjesto iz razloga što je ona multidisciplinarna znanstvena disciplina. Osim što je tokom godina razvila vlastite metode i sredstva otkrivanja, istraživanja i dokazivanja, ona u velikom dijelu preuzima sredstva i metode iz drugih znanosti i prilagođava ih svojim potrebama. Primarno su to prirodne i tehničke znanosti.

Kriminalistika kao znanstvena disciplina: Iako još ima pojedinih skeptika kriminalistika se danas smatra znanstvenom disciplinom. To se temelji na tome što ona ima svoj metodološki sustav putem kojeg kritički opservira postojeća pravila kriminalistike (de lege lata), sistematizira ih i analizira. Nadalje, oblikuje i definira načela i institute kriminalistike i predlaže izmjene de lege ferenda, sukladno razvoju suvremenog aktualnog i očekivanog kriminaliteta. Utvrđujući međusobne odnose svog sadržaja kao pravila o otkrivanju (heuristički aspekt) i dokazivanju (pretežito silogistički aspekt) kaznenih djela, kriminalistička znanost koristi pojmove i termine koje je stvorila u svom okrilju, tzv. kriminalistička terminologija i doprinosi tumačenju svojih pravila i pomaže u njihovoj adekvatnoj primjeni. Unutar kriminalistike možemo govoriti o kriminalističkoj znanosti u užem smislu kao teoriji i dogmatici kriminalistike, koja svojim autoritetom i znanstvenom utemeljenošću postaje neminovni i neizostavni dopunski izvor za primjenu kriminalistike. Teorija i praksa kriminalistike se međusobno dopunjuju i zajednički doprinose jedinstvenom cilju i zadaći kriminalistike, in ultima linea prevenciji i represiji kriminaliteta.

Kriminalistika kao znanstvena disciplina, danas, iznimno je nacionalna, jer univerzalnost njenih znanstvenih temelja i načela, njene komparativne i povijesne metode uvijek joj daju opće značenje i međunarodne i univerzalne značajke. Kriminalistika djeluje s pozicija svoje znanstvene nezavisnosti i kritičnosti i sagledavanja svih komparativnih podataka i

znanstvenih spoznaja koje nisu ovisne o konkretnim prilikama u određenoj državi. Zbog toga kriminalistika kao znanstvena disciplina je internacionalna, univerzalna i optimalno slobodna u prosuđivanju. Zbog navedenog, pravila kriminalistike se u različitim zemljama neznatno razlikuju, ako se uopće razlikuju.

Kriminalisti se u svom svakodnevnom radu susreću s različitim kulturama, načinima života i nazorima, mentalitetima, religijama, uvjerenjima, interpretacijama i sl. Prilikom primjene pravila kriminalistike traži se etnička, religiozna, kulturna, politička i socijalna neutralnost. Zato i kriminalne strategije traže promjene u metodama borbe protiv kriminaliteta. Pojedine zemlje u održavanju svoje unutarnje sigurnosti moraju uvažavati različite pravne i sigurnosne kulture. O navedenom treba voditi računa prilikom izrade nastavnih planova i programa na učilištima na kojima se izučava kriminalistička znanost.

Kriminalistika i kazneno pravo

Kriminalistika ima s kaznenim pravom (materijalnim i postupovnim) zajedničku društvenu zadaću suzbijanja kriminaliteta preventivno-represivnim mjerama. Osnovni kriterij po kojem se razne discipline koje se bave kriminalitetom (kažnjivim ponašanjima i sadržajima) mogu podijeliti u dvije skupine, je njihova povezanost, potpuna i isključiva sa socijalnim fenomenom koji se naziva kriminalitet u širem smislu. Horvatić, Ž. -, Novoselec, P. (20,15.) kao skupinu potpune i isključive povezanosti s kažnjivim ponašanjima osim kaznenog prava smatraju slijedeće discipline: kriminologiju, penologiju, kriminalistiku i politiku suzbijanja kažnjivih ponašanja. U drugoj skupini djelomične povezanosti s problemom kažnjivih ponašanja po autorima spadaju : sudska (forenzička) medicina, sudska (forenzička) psihijatrija i psihologija i sudska statistika kriminala i delinkvencije. Po navedenim autorima discipline iz prve skupine u koju spada i kriminalistika, bave se problemima kažnjivih ponašanja, a ove iz druge skupine doprinose rezultatima u obavljanju zadataka i ciljevima disciplina iz prve skupine i znanosti kaznenog prava. To po mišljenju autora ne utječe na znanstveni identitet svake od tih disciplina, njihovu samostalnost i zasebnost u znanosti i vrijednosti njihovih znanstvenih spoznaja i bez obzira na njihov utjecaj ili povezanost sa učinkovitošću suzbijanja kažnjivih ponašanja. Osim kaznenog prava nijedna od navedenih disciplina nije pravna znanost ili struka, « pa i kada se one kao

posebni kolegiji upisuju i studiraju na našim ili stranim pravnim fakultetima.»

Interesantna je opservacija navedenih autora (ibidem, str. 15.) da se neke od navedenih disciplina svojim sadržajima više približavaju kaznenom procesnom nego materijalnom kaznenom pravu kao npr. kriminalistika. Po autorima, kriminalistika, kao i druge znanstvene discipline o kojima je riječ imaju s kaznenim pravom zajedničku zadaću da poboljšaju uvjete života u svakoj suvremenoj društvenoj zajednici i čovječanstvu smanjenjem nasilja čovjeka prema čovjeku, sprečavanjem svih povreda ili ugrožavanja temeljnih sloboda i prava svakog ljudskog bića i svih ostalih vrijednosti i dobara zaštićenih ustavima i međunarodnim pravom itd. « U tom zajedničkom zadatku svaka disciplina obavlja svoj dio posla prema osobitostima pristupa istom predmetu ili s obzirom na određene dijelove istog predmeta kojim se bave.»

Autori (ibidem, str. 18-19) kako je navedeno ističu da se kriminalistiku kao znanstvenu disciplinu često više povezuje s kaznenim procesnim pravom nego s materijalnim kaznenim pravom. Upozoravaju da znatan broj autora kriminalistiku spominje kao «kaznenu znanost» ili je svrstavaju u «pomoćne» discipline. Nastavno citiramo autore :»Razlozi zbog kojih je po nama kriminalistika jedna od četiri discipline koje se potpuno posvećuju kažnjivim ponašanjima i to prvenstveno kaznenim djelima je upravo u tome što je njena povezanost s kaznenim pravom, kriminologijom (uzroci i pojavni oblici kažnjivih ponašanja) i penologijom (povratnici npr.) očigledna i nerazdvojno međuzavisna. Izostavljajući za ovaj opis kriminalistike različitosti njezinog mogućeg užeg i šireg pojma i sadržaja, njene pripadnosti u kazneno procesno pravo samo kao tehnike prikupljanja materijalnih dokaza o onome što se dogodilo i argumente za njenu samostalnost, valja reći da autori smatraju da se radi o *disciplini i djelatnosti koja povodom mogućnosti da je neka promjena u vanjskom svijetu, neki događaj u stvari kažnjivo djelo, svojim taktičkim, metodičkim i tehničkim sadržajima nastoji utvrditi što se doista dogodilo i je li to što se dogodilo kažnjivo djelo i tko ga je počinio.*» Nastavno autori ističu, citiramo :»Radi se u ovom opisu o skraćenoj i pojednostavljenoj definiciji kriminalistike koja ima zadaću odgovoriti na brojna pitanja od važnosti za odgovor na pitanje: ima li ili nema razloga za primjenu kaznenog prava ili prava nekih drugih kažnjivih ponašanja u nekom konkretnom slučaju. Njezini zadaci koji se odnose na tzv. preventivno

djelovanje također su od važnosti za zajedničke ciljeve svih disciplina koje opisujemo i kaznenog prava.»

Između kriminalističke znanosti, kaznenog materijalnog i postupovnog prava postoji tijesna povezanost. Kazneno materijalno pravo određuje čime se bavi kriminalistika. To su posebni elementi kaznenih djela (bića). Samim tim to pravo suodređuje njezin predmet istraživanja (poseban objekt). U vezi s navedenim Vodinelić, V. (52) konstatira da postoji uska veza između kriminalističkih metoda i kaznenopravnih normi koje određuju biće kaznenih djela «jer teoretski stavovi kaznenopravne znanosti i njene norme o kaznenim djelima, njihovim obilježjima i elementima, imaju temeljno značenje za teoretsku razradu svake konkretne kriminalističke metodike i njenu primjenu u policijskoj i istražnoj praksi.» Iz navedenog proizlazi da svaki kriminalist mora dobro poznavati posebne elemente kaznenih djela, jer je to ono, što je on dužan otkriti i dokazati. Na taj način stavovi kaznenopravne znanosti i norme kaznenih zakona javljaju se kao polazišta za niz segmenata kriminalističke znanosti. Tek kada zna obilježja bića kaznenog djela kriminalist može konstruirati putove otkrivanja i istraživanja kaznenih djela određenog tipa. Praktički to znači da kriminalisti koji ne poznaju norme kaznenog materijalnog prava ne mogu uspješno otkrivati i istraživati kaznena djela, jer su u stalnoj opasnosti da promaše predmet obrade. Znanstvena razrada svake pojedine kriminalističke metodike počiva na preciznim odredbama kaznenih zakona u pogledu bića kaznenog djela.

Kada je riječ o odnosu kriminalističke znanosti i znanosti kaznenog postupovnog prava interesantno je razmišljanje Bayer-a, V.(4,50.) citiramo : « Krivično procesno pravo u stvari samo postavlja pred organe krivičnog postupka određene zadatke i posve ili gotovo posve prepušta tim organima da sami pronađu način kako će te zadatke riješiti. Krivično procesno pravo uglavnom ne propisuje sadržaj procesnih radnji nego samo njihov oblik, tj. bitne formalnosti.» Iz navedenog proizlazi da organ postupka koji poznaje samo kazneno postupovne norme nije istovremeno osposobljen i za kvalitetno sadržajno provođenje postupka, osobito istražnih radnji. Svaka dokazna radnja u pred istražnom ili istražnom postupku, odnosno na glavnoj raspravi mora kako joj naziv kaže, imati dokazni karakter, a to znači da mora imati svoj taktički, tehnički i metodički sadržaj, ako ne želi ostati golom formom, koja naravno ne garantira rezultat koji se očekuje od te radnje.

Pravila represivne kriminalistike pružaju postupovnim normama realni sadržaj, daju formi konkretnost razradom taktičkih načina i metoda, primjenom znanstveno-tehničkih sredstava i metoda postupanja. Kako upozoravaju suvremeni kriminalistički znanstvenici zadatak kriminalističke znanosti u odnosu na kazneno postupovno pravo je da istražuje i stvara modele taktičkih, tehničkih i metodičkih načina i oživotvorenja postupovnih radnji. Pravila kriminalistike pokrivaju mnogo veće područje od kazneno postupovnih normi. Razlog je u tome što se ona temelje na postulatima prirodnih, tehničkih i drugih znanosti. Važno je istaknuti da se neformalna djelatnost policije uz primjenu kriminalističkih pravila obavlja najvećim dijelom u sferi izvan kaznenog postupka, ali ne suprotno njegovim načelima i pozitivnim normama. Otkrivanje i fiksiranje van postupovnih informacija gnoseološke prirode od strane policije, dakle, njihov nastanak, ne zanima kaznenog postupovnog prava, osim iznimno, jer se taj proces zbiva izvan sfere kaznenog postupka. Dokazno pravo kao segment kazneno postupovne znanosti bavi se «gotovim» dokazima. Kriminalistička znanost proučava mehanizme i zakonomjernosti otkrivanja, prikupljanja i fiksiranja operativnih informacija (neformalne) ali i dokaznih informacija formalne prirode (dokaza). Operativne, spoznajne, neformalne informacije organa postupka, primarno policije interesiraju kazneno postupovnu znanost samo sa stanovišta mogućnosti njihove transformacije u dokaze u postupovnom smislu tzv. proces oblačenja u postupovno ruho. Za kriminaliste je izrazito važno kazneno postupovno učenje o predmetu dokazivanja i primjeni načela kaznenog postupka. Taktički načini i metode, kriminalističko tehnička sredstva i metode « moraju biti pravno dopušteni i besprijekorno moralni.»

Iz navedenog proizlazi da kriminalistička znanost i znanost kaznenog postupka imaju isti objekt interesa (istraživanja), ali su postupci istraživanja jasno razgraničeni. Postupak dokazivanja je objekt izučavanja teorije sudskih dokaza, kao kazneno postupovne znanosti, ali istovremeno i objekt istraživanja kriminalističke znanosti. Riječ je o istom objektu istraživanja, ali o dva pristupa, tako da nema dupliranja dokazne teorije. Ona se ne dijeli na postupovnu i kriminalističku. Teoriju sudskih dokaza zanima samo jedna strana dokazivanja, dinamički sustav pravno regulirane djelatnosti utvrđivanja činjenica u zakonom o kaznenom postupku predviđenoj postupovnoj formi u obliku formalno

reguliranih postupovnih radnji, a ne informativno-gnoseološki sadržaj tog dokazivanja, kojim se bavi kriminalistička znanost.

Pravila kriminalističke znanosti omogućavaju poduzimanje operativno-taktičkih radnji policije, istražnih i raspravnih radnji na najracionalniji i najučinkovitiji način. Organ postupka bira iz arsenala kriminalističke taktike ona pravila koja su najviše u skladu s konkretnom taktičkom ili taktičko-postupovnom situacijom. Određen broj stavova i taktičko-tehnički načini koje je stvorila i razradila kriminalistička znanost uključeni su u sadržaj normi zakona o kaznenom postupku. To se primarno odnosi na kriminalističko-taktičke preporuke. Uključivanje razrađenih načina kriminalističke taktike u norme zakona u kaznenom postupku vrši se ili usavršavanjem postojećih normi ili statuiranjem samostalnih normi (radnji) koje su do uključivanja bile samo kriminalističke. Tako norme kriminalističke znanosti postaju norme kazneno postupovnog prava.

Opća pravila ili standardi kojima zakon o kaznenom postupku regulira obavljanje istražnih i raspravnih radnji, dakle formu tih radnji, na kojoj osnovano insistira zakonodavac, oživotvoruju kriminalističke preporuke svojim sadržajima. Konkretnan izbor taktičke preporuke mora uvijek biti u skladu s načelom legaliteta. Po prirodi stvari zakonodavac ne može normama zakona o kaznenom postupku regulirati čitav prebogat kompleks taktičkih načina sprovođenja pojedinih postupovnih radnji. Za to u osnovi postoje dva razloga: 1. zakon o kaznenom postupku bi bio preglomazan i 2. razvojem znanosti i tehnike stalno se mijenjaju taktički načini, pri čemu bi statičnost kazneno postupovnih normi onemogućavala pravovremeno postupanje po boljim i znanstveno osnovanijim načinima. Zato zakonodavac normama zakona o kaznenom postupku normira ono što je opće, zajedničko, tipično, standardno. Svi taktički načini imaju pravnu i prirodno znanstvenu (društveno znanstvenu) prirodu. Tako se taktički načini kao kriminalističke preporuke oživotvoruju u granicama kazneno postupovnih odnosa, sprovođenjem postupovnih radnji. Treba imati u vidu da kriminalistička taktika ne znači slobodu biranja taktičkih mjera, nego njihov pravilan izbor. Takav izbor čini i zakonodavac kada je neki taktički način toliko svrsishodan i općeg karaktera da se mora stalno primjenjivati, barem u alternaciji. Vodinelić, V. (ibidem) ukazuje da obaveznost primjene nekog taktičkog sredstva od strane zakonodavca znači da je to izraz ocjene taktičkog načina kao ploda kriminalističke

znanstvene misli od strane zakonodavca kao najučinkovitijeg sredstva istraživanja za taj slučaj. Postupovna norma sama po sebi ne mijenja kriminalističku prirodu taktičkog načina, nego je odražava. To znači da znanstvene informacije prilagođene zadacima kaznenog postupka i unesene u norme zakona o kaznenom postupku ne gube time svoja kriminalistička svojstva, svoj kriminalistički identitet. Drugim riječima taktički načini su obavezni u smislu njihove primjene, ali zadržavaju svoj kriminalistički sadržaj u okviru postupovne norme. Oni načini koji nisu propisani kao obavezni koriste se po nahođenju organa postupka u vidu kriminalističkih preporuka.

Unutarnje jedinstvo kriminalističke znanosti i znanosti kaznenog postupnog prava ispoljava se u tome što se sva pravila i načini kriminalističke znanosti usaglašavaju s općim stavovima kazneno postupovne znanosti. Te opće stavove ne smije se odvajati od raspoloživih sredstava i mogućnosti kriminalistike. Znanstveni stavovi kriminalističke znanosti dopunjuju i obogaćuju kazneno postupovne norme. Još je Gross H. definirao kriminalistiku kao «znanost o realnostima kaznenog prava.» Kriminalistika je stvarna znanost, jer pravilno i duboko odražava stvarnost. Zato nikakvi postupovni zakoni sami po sebi, pa ni oni najstrožiji ne mogu biti u funkciji borbe protiv kriminaliteta bez pomoći kriminalističke znanosti. Iz prezentiranog proizlazi da materijalno i postupovno pravo i kriminalistika čine dijalektičko jedinstvo znanstvenih disciplina namijenjenih uspješnom suzbijanju kriminaliteta. Kako ističe Marković, T. (23,37) uloga kriminalistike u realizaciji postupovnih garancija svodi se na zahtjev da se utvrđivanje kazneno relevantnih činjenica vrši objektivno, istinito i na humani način.

Odnos kriminalistike i kriminologije

Horvatić, Ž.-Novoselec, P. (ibidem, str. 19.) o navedenom odnosu ističu, citiramo:» Kriminalistika i kriminologija, pa i kriminalista i kriminolog, mogu se u nekom konkretnom slučaju svojim znanstvenim zanimanjem ili u praktičnoj djelatnosti naći u situaciji traženja odgovora na pitanje zašto je neko kazneno djelo počinjeno i kako je počinjeno. No, kriminologija (kriminolog) će odgovore na ta pitanja tražiti zbog znanstvenih spoznaja, a kriminalistika (kriminalista) radi utvrđivanja svih okolnosti relevantnih za kaznenu postupak i primjenu materijalnog kaznenog prava. *Stručnjak, kriminalista ili diplomirani kriminalista postaje se u Hrvatskoj nakon studiranja*

i diplomiranja na policijskoj akademiji u Zagrebu, a kriminologijom se mogu baviti pravnici, sociolozi, politolozi, psihijatri i još neke druge struke, jer posebne kriminološke edukacije unas nema.»

Iako autori polaze od pogrešne premise da je kriminalistika policijska znanost, što je ona samo u većem dijelu, ukazuju da ona djeluje na temelju zakona, a svojim izrazitim multidisciplinarnim stručnim pristupom, u suvremenom suprotstavljanju sve sofisticiranijim oblicima kriminala ima u nacionalnim okvirima i međunarodnoj zajednici (Interpol, Europol) važnu zadaću u ostvarenju uvjeta za primjenu kaznenog prava kada postoji osnovana sumnja da je počinjeno neko kazneno djelo. S tim u vezi autori navode, citiramo : « **Stoga, moglo bi se reći, da je u velikom broju slučajeva, posebno kada se radi o težim kaznenim djelima, kazneno pravo bez kriminalistike «mrtvo slovo na papiru,» ono se bez nje ne može primijeniti i njegovi ciljevi se ne mogu ostvariti.**» Ovo vrlo lucidno razmišljanje možemo prokomentirati riječima da je kriminalistika disciplina, znanost i djelatnost usko povezana s kaznenim pravom, primarno postupovnim.

I kriminalistika i kriminologija proučavaju crimen i delinkventa, ali svaka znanost iz svog ugla. Kriminologija se bavi primarno uzrocima, uvjetima, stanjem, dinamikom i socijalnom prevencijom kriminaliteta. Kriminalistika se bavi taktičko-tehničkim i metodičkim mjerama represije i prevencije kriminaliteta. Njihov uzajamni utjecaj je vrlo velik. Tako npr. kriminološka učenja o tipologiji delinkvenata ili tipičnim uzrocima kaznenih djela određenih kategorija služe kriminalistici pri razradi taktičkih načina i metoda, znanstvenotehničkih metoda i sredstava, kao i metodika otkrivanja i istraživanja kaznenih djela i njihovih počinitelja. Obratno, kriminalistička fenomenologija je bogat materijal za kriminološka istraživanja kao i spoznaje kriminalista o uvjetima i uzrocima pojedinačnih kaznenih djela ili serije djela.

Iz navedenog proizlazi da kriminalistička znanost nije ni pravna ni kriminološka znanstvena disciplina, nego samostalna znanost jer, ima svoj predmet istraživanja, svoje metode istraživanja i prilazi kriminalitetu kao općem objektu istraživanja sa samosvojnih pozicija o čemu će nastavno biti više riječi.

Identifikacija elemenata pred kriminalne situacije obrađuje se u kriminologiji, ali način kako ih ograničiti da se ne pretvore u pogodne prilike za kriminal, zadatak je kriminalistike. Isto tako u okviru kriminalistike treba razviti indikatore kojima bi se utvrđivala opasnost od kriminalnog ponašanja prilikom uvođenja promjena na različitim područjima ljudskog djelovanja. Riječ je o ranoj identifikaciji skrivenih opasnosti, odnosno rizika za kriminalno ponašanje i planiranju mjera za njihovu neutralizaciju ili planiranje reaktivnih mjera, ako bi do kriminalnog ponašanja došlo. U navedenom smislu možemo govoriti o kriminalističkoj kriminologiji.

Predmet spoznaje kriminalističke znanosti

Predmet spoznaje kriminalističke znanosti proizlazi iz praktičnog kriminalističkog iskustva i prisutan je u svakodnevnoj kriminalističkoj praksi. Kao i druge znanosti, kriminalistika, osobito represivna, kao ukupnost znanstvenih metoda i sredstava i iskustvenih pravila za suzbijanje kriminaliteta ima svoj opći i posebni predmet znanstvene spoznaje. Prema Modly, D. (29) riječ je o sljedećem:

Opći predmet znanstvene spoznaje kriminalistike: Opći predmet znanstvene spoznaje kriminalistike je kriminalitet shvaćen u kolokvijalnom smislu te riječi. Riječ je o specifičnom zajedničkom predmetu spoznaje kriminalističke znanosti i drugih znanosti, pravnih i nepravni koje se bave suzbijanjem kažnjivih ponašanja. Kriminalistika izučava kriminalitet kao društvenu i individualnu patološku pojavu opredmećenu u kaznenim događajima ili djelima, osobito s aspekta otkrivenog (poznatog) i neotkrivenog (latentnog) kriminaliteta u vidu «tamne brojke.» Kazneni događaji su oni koji ukazuju da bi u njima moglo biti «začahureno» kazneno djelo. Kriminalistika kao otkrivačka i dokazna znanost (heurističko-silogistički aspekt) se na specifičan način bavi crimenom i delinkventom. Heuristička kriminalistika (primarno u ingerenciji policije) pristupa kaznenom djelu kao realnoj pojavi i označuje se kao otkrivanje kaznenih djela i počinitelja. Ona se pri tome koristi sredstvima opažanja, promatranja, bilježenja, životnim iskustvom, spoznajama prirodnih, tehničkih i drugih znanosti, statistikom, eksperimentima i sl. Silogistička kriminalistika, zvana i kriminalistika kaznenog postupka, također prilazi kaznenom djelu kao realnoj pojavi, ali i kao predmetu kaznenog postupka i kaznenog materijalnog prava. Ona polazi od vjerojatnosti da je određena osoba počinila kazneno djelo (minimum su tzv. osnovi

sumnje) i razmatra najsvrsishodnije načine izvođenja postupovnih radnji i dokaza s bogatim kriminalističkim sadržajima. Dok su sredstva i metode heurističke kriminalistike ograničena postupovnim načelima i nekim postupovnim propisima, sredstva i metode silogističke kriminalistike su ograničena postupovnim propisima. U procesu istraživanja kaznenih događaja i kaznenih djela kriminalistika se služi posebnim kriminalističkim metodama koje su unutar nje razvijene u tom cilju. Cilj kriminalističkog istraživanja je da se u okviru kaznenog događaja otkrije kazneno djelo, a potom isto razjasni, otkrije počinitelj, ako je nepoznat ili nedostupan, utvrdi način njegovog ulaska u kažnjivu zonu (oblik krivnje) itd.

U ovom radu zastupamo tezu da je kriminalistika zasebna, samostalna znanstvena disciplina koja živi izvan kaznenog postupka i koja će se kako ističe Makra, A. (26, 21) suglasno tokovima znanosti i tehnike pod stalnim pritiskom učinkovitog otkrivanja i suzbijanja kriminaliteta još više razvijati. Dijelimo mišljenje autora da se u tom smislu kriminalistika ne može tretirati kao «pomoćna znanost» teoriji kaznenog postupka, nego kao potpuno ekviparirana znanost, bez čije primjene se kazneni postupak ne bi mogao realno provesti. Autor se poziva na studiju Pfister, W.: Begriff, Inhalt und Bedeutung der Kriminalistik im System der Kriminalwissenschaften, Kriminalistik, br. 8 i 9/78, koji smatra da kriminalistika kao primjenjena, egzaktna i empirijska znanost daje kaznenom postupku kao sustavu postupovnih pravila potreban sadržaj. Makra, A. (ibidem, str. 26.) smatra, a to mišljenje i mi dijelimo, da je odnos između znanosti kaznenog postupka i kriminalistike kao znanosti, odnos normativne i činjenične discipline. Naime, pravila (norme) postupovnog prava djeluju silom zakona, a pravila (norme) kriminalistike argumentom znanstvene argumentiranosti i provjerenosti. Ako postupovno pravo preuzme pravila kriminalistike ona postaju postupovna pravila. Vidimo da se kazneno postupovno pravo i kriminalistika javljaju kao dijalektičko jedinstvo forme i sadržaja. To dijalektičko jedinstvo može biti narušeno. Može doći do suprotnosti između odredbi kaznenog postupovnog prava i pravila kriminalistike. Tada postupovna pravila imaju prednost pred pravilima kriminalističke znanosti. To nužno ne znači da su ona bolja i učinkovitija za svrhe kaznenog postupka. Zato kazneno postupovno pravo ne bi trebalo obzirom na statičnost svojih normi neutemeljeno ograničavati primjenu pravila kriminalističke znanosti, npr. samo zato jer je riječ o činjeničnoj disciplini, nego bi trebalo mehanizmom uvođenja tzv. generalnih klauzula omogućiti primjenu pravila kriminalistike.

Iz naprijed navedenog proizlazi da pravila kriminalistike putem normi postupovnog prava dozirano ulaze u kazneni postupak u otkrivačko dokaznom smislu. To imperativno traži na strani onih koji sudjeluju u kaznenom postupku (tužioc, suci, odvjetnici) da dobro poznaju pravila kriminalistike i njene mehanizme, ne samo zbog potrebe njihove primjene u postupku, nego i zbog mogućnosti pravilne ocjene izvedenih postupovnih radnji i dokaza. Druge suprotnosti koje se javljaju na relaciji kazneni postupovno pravo kriminalistika vezane su uz nedovoljnu zastupljenost kriminalističkih sadržaja u pojedinim postupovnim radnjama ili na prenatrpanom insistiranju na njihovoj formi, što može prijeći u formalizam. Vice versa suprotnost se javlja i u slučaju ako kriminalistička pravila nemaju određenu formu koju određuje kriminalistička znanost. Makra, A. (ibidem, str. 26) s pravom upozorava da do bitne suprotnosti između kaznenog postupka i kriminalistike dolazi i onda kad se učinkovitost kaznenog postupka žrtvuje u interesu pojedinih postupovnih garancija, «što je neumitna logika njihovog postojanja kao ustavnih garancija.» U zadnje vrijeme svjedoci smo sve većeg ograničavanja ustavnih prava građana u kaznenom postupku, osobito u vezi s primjenom mjera tajnog nadzora, kada se radi o opasnim novim sofisticiranim oblicima organiziranog kriminaliteta. U tim slučajevima prevladava javni interes nad interesom pojedinaca.

Zbog stalnih svakodnevnih promjena na području prirodnih, tehničkih i drugih znanosti čija pravila kriminalistika kritički preuzima ili prilagođava svojim potrebama postupovno kazneni pravo ne može propisati ozbiljnije kriminalističke sadržaje svojih postupovnih radnji, osobito očevida i pretraga, jer bi zbog statičnosti postupovnih pravnih normi to predstavljalo prepreku utvrđivanja istine. Kazneni postupovni pravo samo kod nekih postupovnih radnji preuzima neka pravila kriminalistike koja time postaju postupovna pravila koja su trajnijeg karaktera i svojevrsna garancija uspješnosti kaznenog postupka. Makra, A. (ibidem, str. 26.) smatra da se kazneni postupovni pravo ne smije postaviti kao prepreka kriminalističkoj znanosti kada ona nudi dokazne činjenice i dokaze koji su odraz suvremenih dostignuća znanosti i tehnike apliciranih na područje kriminalistike. Postavljajući se kao prepreka u takvim situacijama, po autoru postupovni pravo prelazi iz oblasti nužne forme u formalizam, ili još gore u postupovni puritanizam koji predstavlja dijalektičku negaciju samog postupovnog prava.

Posebni predmet (objekt) znanstvene spoznaje kriminalistike :
Posebni predmet znanstvene spoznaje represivne kriminalistike su kazneni događaji i kaznena djela. Za kriminalni (kazneni) događaj smo rekli da je to događaj koji indicira na mogućnost postojanja kaznenog djela. U procesu njihovog istraživanja, dakle, otkrivanja i razjašnjavanja, kao djelatnosti sui generis, kriminalisti se služe posebnim kriminalističkim metodama i sredstvima. Riječ je o postupanju organa represije post delictum. Informacijsko-spoznajnu strukturu otkrivačko-istraživačke dokazne kriminalističke djelatnosti, kao i preventivne, dobivamo ako iz cjelokupne djelatnosti kriminalista izdvojimo onaj aspekt koji je moguće realizirati samo kriminalističkim metodama. Ta djelatnost ima rekonstruktivan karakter i namijenjena je rekonstruiranju događaja iz prošlosti na temelju informacija prikupljenih iz raznih izvora informacija (materijalnih i personalnih). Te informacije mogu se koristiti u okviru neformalne i formalne djelatnosti organa represije. U tome se kako ističe Modly, D.(29, 46.) i ogleda posebnost predmeta kriminalistike. Autor smatra da baš kriminalni događaji ili kaznena djela kao predmeti znanstvene spoznaje kriminalistike daju kriminalistici svojstvo znanosti. Ona postaje znanostu time što izučava zakonomjernosti koje vladaju u odnosu na njezin poseban predmet znanstvene spoznaje. Kriminalistika otkriva, istražuje i proučava primarno zakonomjernosti nastanka spoznajnih (neformalnih) i dokaznih informacija u kriminalnom događaju ili kaznenom djelu koje se odnose na njih i njihove počinitelje. *Poseban predmet istraživanja represivne kriminalistike je otkrivanje i dokazivanje kaznenih djela i njihovih počinitelja i razjašnjavanje okolnosti kao skupa uvjeta, u kojima je djelo realizirano, kao i neka druga pitanja.*

Istraživanje kriminalističke znanosti usmjereno je velikim dijelom na činjenična pitanja. Između znanosti kaznenog postupovnog prava i kriminalistike postoji bitna razlika u metodologijskom pristupu predmetu istraživanja. Kazneno pravo (materijalno i postupovno) bave se kaznenim djelom sa stanovišta pravne znanosti, a kriminalistika se bavi otkrivanjem i razjašnjavanjem kaznenih djela primjenom pravila kriminalistike. Ono što je posebno interesantno za temu koja se obrađuje u ovom radu je činjenica, da u okviru kaznene represije svi njeni organi primjenjuju (ili trebaju primjenjivati) pravila kriminalistike u skladu sa svojim ulogama i stadijima postupka.

Baš kriminalni događaj, odnosno kazneno djelo kao objekti znanstvene spoznaje kriminalistike daju kriminalistima, kako je navedeno, svojstvo znanosti. Ona postaje znanošću time što znanstvenim metodama izučava zakonomjernosti koje vladaju u odnosu na njezin poseban predmet znanstvene spoznaje. Kako je istaknuto, kriminalistička znanost otkriva, istražuje i proučava primarno zakonomjernosti nastanka spoznajnih i dokaznih informacija o kaznenom (kriminalnom) događaju ili djelu koje se odnose na njih i njihove počinitelje. *Na temelju spoznatih zakonomjernosti kriminalistička znanost razrađuje taktičke načine, tehnička sredstva i metode otkrivanja, prikupljanja, fiksiranja, ispitivanja, ocjene i korištenja spoznajnih i dokaznih informacija o kaznenom djelu i njegovom počinitelju.* Obzirom na stalni razvoj kriminaliteta kriminalistička znanost mora stalno otkrivati nove načine i sredstva borbe protiv kriminaliteta izučavanjem kriminalističke prakse. Istovremeno kriminalistička znanost mora otkrivati i znanstveno tehnička sredstva i načine za prevenciju kriminaliteta.

Kriminalistika postaje znanošću jer : (1) izučava zakonomjernosti koje vladaju u pogledu njezinog posebnog predmeta istraživanja. Kako ističe Vodinelić, V. (52,3-22) ona otkriva, istražuje i proučava zakonomjernosti nastanka operativnih (spoznajnih) i dokaznih informacija o kriminalnom događaju koje se odnose na kazneno djelo i njegovog počinitelja. To je prvi element predmeta kriminalističke znanosti. (2) na osnovi spoznatih zakonomjernosti, kriminalistička znanost razrađuje znanstveno-tehnička sredstva i taktičke načine i metode otkrivanja, prikupljanja, fiksiranja, ispitivanja, ocjene i korištenja operativnih i dokaznih informacija o kaznenom djelu i počinitelju. To je drugi element predmeta kriminalistike, (3) istražuje i proučava kriminalističku praksu. To je treći element predmeta kriminalističke znanosti i (4) pronalazi znanstveno tehnička sredstva i načine za prevenciju kriminaliteta. Prevencija je četvrti element predmeta kriminalističke znanosti i o njemu nastavno govorimo. Treba imati u vidu da su zakonomjernosti koje istražuje kriminalistička znanost vrlo kompleksne. Činjenični supstrat njenog istraživanja, dakle, posebni objekt istraživanja je kombinacija socijalnih, prirodnih i tehničkih komponenti. Zato se u njenim okvirima isprepliće sve ono što ima znanstveni prirodno-tehnički karakter i društveno pravni karakter.

Kriminalni događaj, kao događaj u kome je sadržano kazneno djelo i njegov počinitelj, kao i objekt napada (objekt radnje) predstavljaju sustav, koji je sastavljen od više podsustava. Pri

tome je društvena komponenta odlučujuća. U genezi i viktimgenezi kaznenog djela, kao i u njegovom izvršenju prisutan je materijalno-prirodno-tehnički supstrat. Otkrivanje i istraživanje kaznenih djela ima i svoju prirodno-znanstvenu i tehničku komponentu. Pri obradi kaznenih djela uzimaju se u obzir socijalni uzroci i uvjeti, motivi i drugi socijalno-psihološki momenti koji su prožeti prirodnim i tehničkim. Zbog navedenog kriminalistička tehnika, zvana i prirodno-znanstvena kriminalistika ne može egzistirati kao samostalna znanost, niti se isključivo njenim metodama i sredstvima mogu razjasniti i uspješno prevenirati kaznena djela. Ona je uvijek grana kriminalistike.

Predmet znanstvene spoznaje preventivne kriminalistike: Kako ističe Modly, D. (29,47) zadnjih godina uz visoko razvijenu represivnu kriminalistiku kao skupu pravila koja se primjenjuju post delictum, razvila se i razvija se preventivna kriminalistika čija pravila se koriste za djelovanje ante delictum, za sprečavanje zločina. Riječ je o posebnim sredstvima i metodama preventivne kriminalistike. Specifičnost predmeta preventivne kriminalistike je u tome što se on pretpostavlja, još nema kaznenog djela, nego se na temelju iskustva i prognoze djeluje prije njegove pojave. Riječ je o očekivanom kriminalitetu.

Preventivna kriminalistika ima istovremeno i samostalan i pomoćni karakter. Težište unutar preventivne kriminalistike stavlja se na usavršavanje postojećih i pronalaženje novih načina i sredstava znanstveno-tehničke prirode za sprečavanje kriminaliteta. Pomoćni karakter preventivna kriminalistika ima ukoliko kriminalnoj i socijalnoj politici ukazuje na mogućnost profilaktičkih mjera. Preventivna kriminalistika optimalno koristi podatke iz područja represivne kriminalistike i istovremeno razvija različite oblike i metode preventivnog rada (primarno policije) i znanstveno verificira brojne spoznaje i iskustva iz preventivnog rada. Preventivnu kriminalistiku se ne smije konfundirati s preventivnom djelatnošću policije. To je drugi sustav energičnih i neposredno točno određenih mjera i radnji primarno usmjerenih protiv ponašanja kojima se ugrožava javni red i mir shvaćen u najširem smislu te riječi. Isto tako policijsku prevenciju ne treba poistovjećivati sa sprečavanjem kriminaliteta uopće, dakle, oblikom socijalne prevencije.

Razmatrajući predmete znanstvene spoznaje kriminalistike može se zaključiti da su zakonomjernosti koje istražuje kriminalistika vrlo kompleksne. Činjenični supstrat njezinog posebnog predmeta istraživanja su kombinacije socijalnih, prirodnih i tehničkih komponenti. Zato se u okvirima kriminalistike isprepliće sve ono što ima znanstveni prirodno-tehnički i društveno-pravni karakter.

Pavišić, B. (39,5.) pod predmetom kriminalistike podrazumijeva ispitivanje signala, nositelja poruke, pravila nastanka, prikupljanja, ispitivanja i ocjene obavijesti, te njenoga korištenja u informacijskim sustavima izvan postupovne (operativne) djelatnosti i kaznenog postupka, zatim stvarne provedbe djelovanja u vezi s tim. Tu se po autoru jasno vidi posebnost predmeta kriminalistike kao samostalne znanstvene discipline. «To su sadržaji koji ulaze u okvire predmeta kriminalistike kao znanstvene discipline.»

Zadaće kriminalističke znanosti

U vezi s predmetom istraživanja kriminalističke znanosti usko su vezane i zadaće kriminalistike. Kako navodi Pavišić, B. (39,6-7), citiramo: «Zadaće kriminalistike kao znanosti jesu sustavna istraživanja o njenom predmetu. Kriminalistika kao praksa ima zadaću da nastoji optimirati djelatnost istraživanja kaznenog djela. Usmjerena je na podatke, obavijesti, izvore, načine, sredstva i uvjete prikupljanja saznanja, dakle, na gnoseološke i informacijske sadržaje. U tom smislu postaje operacionalna, tehnološka komponenta u strukturi cjelokupnoga toka izvan postupovne i postupovne obrade kaznenog djela. Prikupljanju saznanja neophodnih kaznenom postupku, kriminalistika pristupa sustavno, kao cjelini međusobno povezanih radnji. Njima kriminalistika nastoji rekonstruirati prošlost, događaj kojega istražuje, a to je (vjerojatno) kazneno djelo ili pojedini isječak te prošlosti, kao i osigurati neometani tok procedure kojoj je predmet razmatranja kazneno djelo.»

Iz navedenog nedvojbeno proizlazi da su kriminalistička znanost i kazneno postupovna znanost u funkciji kaznenog materijalnog prava. Zbog tog prava de facto postoje i te dvije znanstvene discipline, one su u njegovoj funkciji. Međutim, kao što navedene discipline ne mogu egzistirati bez materijalnog kaznenog prava, tako ni kriminalistička znanost ne može egzistirati bez postupovnog kaznenog prava. Ona je u njegovoj

funkciji. Bez njega kriminalistika ne egzistira. U funkciji tog prava daje mu otkrivačko-dokaznu operativnu dimenziju.

Osnovna zadaća kriminalistike je rekonstruiranje prošlosti događaja koji indicira na postojanje kaznenog djela ili samog kaznenog djela ako je poznato od samog početka. Zadaća kriminalistike je i osiguranje neometanog toka operativne (neformalne) i kazneno postupovne procedure istraživanja kaznenog događaja ili djela. Riječ je o kriminalističkoj proceduri. Marković, T. (23,28) navodi slijedeće zadatke kriminalistike. (1) ispitivanje i utvrđivanje načina izvršenja kaznenih djela, (2) utvrđivanje načina otkrivanja (pronalaženja), prikupljanja, pravnog i stvarnog fiksiranja dokaza koji ukazuju da je izvršeno kazneno djelo, 3) utvrđivanje i upućivanje kako se na temelju pronađenih dokaza utvrđuje i hvata počinitelj kaznenog djela, (4) pomaganje u pronalaženju najsvrsishodnijih metoda u provođenju operativnih i postupovnih radnji i (5) upućivanje na svrsishodna sredstva u prevenciji kriminaliteta.

Osnovne funkcije kriminalističke znanosti

Opća funkcija kriminalističke znanosti je stvaranje temelja za najučinkovitije i najoptimalnije postupanje u cilju suzbijanja kriminaliteta. Ta opća funkcija kriminalistike podrazumijeva tri pod funkcije : spoznajnu, konstruktivnu i komunikacijsku. Razrađujući načine i metode otkrivanja, istraživanja i dokazivanja kaznenih djela i njihovih počinitelja i prenoseći ih u svakodnevnu praktičnu djelatnost suzbijanja kriminaliteta, kriminalistička znanost se uklapa u opći sustav represivnog i preventivnog suzbijanja kriminaliteta.

Iz do sada izloženog proizlazi da kriminalistika kao cjelovita znanost istražuje cjelokupnu represivnu i preventivnu djelatnost nadležnih represivno-preventivnih organa sa stanovišta otkrivanja, istraživanja i prevencije kriminaliteta u okviru svog predmeta spoznaje. Navedeno je da je posebni predmet znanstvene spoznaje kriminalistike, dijalektički gledano, cjeloviti pojam i svojevrsni sustav naprijed analiziranih elemenata. Pri tome u strukturi predmeta kriminalistike, kao i u svakoj drugoj znanosti treba razlikovati teorijske principe, stavove i saznanja od preporuka upućenih praksi otkrivanja i dokazivanja kriminaliteta.

Predmet spoznaje kriminalističke znanosti treba promatrati kroz navedene tri osnovne funkcije kriminalističke znanosti: (1)

spoznajnu, (2) konstruktivnu u vidu razrade novih znanstvenih metoda i sredstava i usavršavanje postojećih, te stvaranje modela rada kriminalista (optimalizacija algoritama) i (3) komunikativnu koja se manifestira u vidu stručnog osposobljavanja kriminalista. U tom smislu može se govoriti o teorijskoj i praktičnoj kriminalistici.

Teorijska kriminalistika obuhvaća brojna pitanja iz područja filozofije, posebno gnoseologije i epistemologije, psihologije, logike, sudske psihologije i psihijatrije, teorije sustava, organizacije rada i sl. Ona se bavi spoznajno teoretskim pitanjima istraživanja kaznenih djela, teoretskim temeljima kriminalističke znanosti, istinom u postupku i sredstvima i metodama utvrđivanja istine, misaonim modeliranjem, postavljanjem verzija, negativnim činjenicama, strukturom kriminalistike, odnosima među pojedinim granama kriminalistike i sličnim pitanjima. Teorijsku kriminalistiku možemo označiti kao kriminalističku znanost u užem smislu. S druge strane represivna kriminalistika je skup kriminalističkih pravila koja se primjenjuju *post delictum*. Zadnjih godina uz visoko razvijenu i središnju cjelinu represivne kriminalistike, kao skupa pravila koja se primjenjuju *post delictum*, razvijala se i razvija se preventivna kriminalistika, čija pravila se koriste za djelovanje *ante delictum*, za sprečavanje kaznenih djela. Radi se o posebnim sredstvima i metodama preventivne kriminalistike, o čemu je naprijed bilo riječi. Svakim danom se razne informacije o fenomenologiji i etiologiji kriminaliteta slijevaju u policiju i tu obrađuju, a rezultati te obrade se koriste u njenom radu. Riječ je o sve većoj ulozi kriminalističke informatike i analitike. Distribuiranjem obrađenih informacija različitim društvenim subjektima o kriminalitetu informacijski sustav policije djeluje u funkciji preveniranja. Kako je navedeno preventivna kriminalistika optimalno koristi podatke iz područja represivne kriminalistike i istovremeno razvija različite oblike i metode preventivnog rada, primarno policije i utire put kriminalističkoj informatici i analitici i znanstveno verificira brojne spoznaje i iskustva iz preventivnog rada. Čitav niz operativno taktičko-tehničkih mjera i radnji ima istovremeno represivni i preventivni karakter. Riječ je o prevenciji kroz represiju.

Kriminalistička znanost pruža praksi otkrivanja kaznenih djela i njihovih počinitelja, istražujući njene zakonomjernosti, modele znanstvenog i stručnog postupanja. Ona se drugim riječima bavi otkrivanjem zakonomjernosti nastanka operativnih i

dokaznih informacija materijalne i personalne prirode. Pri tome posebnu ulogu igra znanstveno utemeljen model otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela unutar kriminalističkih metodika. Riječ je o specijaliziranom modelu otkrivanja i dokazivanja, dakle, istraživanja pojedinih kategorija kaznenih djela s težištem na fenomenološkim obilježjima tih djela uvjetovanih mjestom, vremenom, načinom i sredstvom izvršenja, oblikom krivnje i drugim okolnostima i identifikacijskim mjerama i radnjama. Riječ je o sredstvima i interakcijama kojima se služe suvremeni kriminalisti i koje se javljaju unutar tog modela i njegovim izlaznim veličinama.

Kriminalistička znanost proučava : (1) pojavne oblike i načine izvršenja kaznenih djela uopće i pojedinih kaznenih djela. Riječ je o delinkventskoj taktici i tehnici, (2) pojavne forme života prijestupnika. Točke 1. i 2. čine kriminalnu fenomenologiju, (3) praksu suzbijanja kriminaliteta, (4) primjenu tekovina prirodnih, tehničkih i drugih znanosti pri otkrivanju i dokazivanju kaznenih djela, (5) primjenu taktičkih i psiholoških metoda i sredstava istraživanja, (6) psihologiju istraživanja i suđenja i (7) logičke aspekte dokazivanja i suđenja.

Metodologija kriminalističke znanosti

Znanstvena djelatnost kriminalistike determinirana je njezinim ciljem, a to je suzbijanje kriminaliteta. U ostvarivanju tog cilja veliku ulogu igraju kriminalističke metode istraživanja i dokazivanja. Otkrivanje i istraživanje činjenica u vezi s kaznenim djelima mora se odvijati po pravilima kriminalistike i to lege artis. Kriminalistička znanost pruža svakodnevnoj kriminalističkoj praksi, na osnovi njenog praćenja i izučavanja njezinih zakonitosti, modele znanstvenog i stručnog postupanja kriminalista. Kako ističe Modly, D. (29,48) kriminalistička znanost, kao i svaka druga znanost, primjenjuje opće znanstvene metode prilagođene vlastitim potrebama, kao i svoje vlastite metode, specijalne kriminalističke metode. To su specifične znanstvene metode imanentne samo kriminalistici. Te posebne metode karakteriziraju kriminalističku znanstvenu oblast. One su u uskoj vezi s posebnim predmetom istraživanja kriminalistike. Proces spoznaje u oblasti kriminaliteta ne smije biti proizvoljan i prepušten nahodanju organa postupka. Primjena posebnih kriminalističkih metoda uvjetovana je posebnim čimbenicima, kao što je npr. vrsta kriminalnog događaja, odnosno djela, kao objekta spoznaje. Spoznajna djelatnost kriminalista može se provoditi u otkrivačkoj

(heurističkoj) i kazneno postupovnoj (silogističkoj) formi. Subjekti spoznajnog kriminalističkog procesa su školovani kriminalisti. Cilj spoznaje je otkrivanje i dokazivanje kaznenog djela i njegovog počinitelja i kriminalistička profilaksa.

Od općih znanstvenih metoda koje preuzima kriminalistička znanost za vlastite potrebe, prevaliraju prirodno-tehničke metode. Neke od tih općih znanstvenih metoda kriminalistička znanost preuzima bez posebnog prilagođavanja i prerađivanja. Ipak, nije riječ o čistoj mehaničkoj primjeni tih metoda. One se transformiraju i aktivno prilagođavaju potrebama kriminalističke znanosti. Te potrebe direktno su uvjetovane potrebama pred istražnog (pred kaznenog) i kaznenog postupka. Istovremeno u okvirima kriminalističke znanosti svakodnevno se stvaraju sasvim nove, izvorne (originalne) kriminalističke metode u okvirima kriminalističke traseologije, daktiloskopije, identifikacije, fotografije, psihologije itd.

Kriminalni događaj i kazneno djelo su fizikalno-psihički fenomen i kao takvi u dijelu «pripadaju» prirodno-znanstvenim i tehničkim znanostima, a u dijelu društvenim i humanističkim znanostima.

Zbog potreba otkrivanja i istraživanja, kao i dokazivanja kaznenih djela unutar kriminalističke znanosti vrši se konstruiranje specijalnih kriminalističkih uređaja. Riječ je o kriminalističko tehničkim sredstvima za rad na terenu koja mi za potrebe ovog rada nazivamo operativno-otkrivačkom kriminalističkom tehnikom i sofisticiranim uređajima za ispitivanja i analize u forenzičkim laboratorijima, koje za potrebe ovog rada nazivamo istražnom ili laboratorijskom tehnikom. Navedene kriminalističke tehnike treba promatrati u dijalektičkom jedinstvu, jer ova podjela ima samo didaktički karakter. Ti operativni i laboratorijski uređaji su isključivo namijenjeni i prilagođeni potrebama kriminalističke znanosti i prakse. Operativna tehnika ima primarno otkrivački karakter, a iznimno dokazni kada se operira s tzv. stvarnim objektivnim nalazom u vidu tragova i predmeta kaznenog djela koji se može koristiti u dokazne svrhe neposredno od strane organa postupka bez pomoći stručnjaka. Riječ je o tzv. stvarnim dokazima. Nažalost njih je u kriminalističkoj praksi relativno malo. To su slučajevi «kada stvari govore same za sebe.» Istražna ili laboratorijska tehnika primarno služi u dokazne svrhe putem nalaza i mišljenja vještaka, a rjeđe u otkrivačke svrhe.

Kriminalisti svih kategorija, svakim danom pronalaze sve novije i novije modele rada (hodogrami) i usavršavaju postojeće algoritme operativnih taktičko-tehničkih mjera i radnji, kao i istražnih i postupovnih radnji. Kao sredstvo spoznaje u okvirima kriminalističke znanosti ne javljaju se samo tehnički uređaji i različiti materijali, nego i pojmovi i termini (termini tehnici), kategorije i teorije. Riječ je o pojmovnom aparatu kriminalističke znanosti. Nepoznavanje kriminalističkih kategorija i pojmova dovodi do prekida u komunikacijskoj mreži ili do zastoja, teškoća, smetnji i sl. među kriminalistima «komunikacijski šumovi.» Riječ je o semantičkom problemu koji nastaje u razumijevanju pojedinih termina i simbola kojima se koristi kriminalistika. Svaka profesija, struka i socijalna grupa, pa tako i kriminalistička uvijek komunicira svojim tokovima, frazama i izrazima kojima ne može komunicirati s drugim pojedincima ili grupama, zato što za njih kriminalistički pojmovi i termini imaju sasvim drugo značenje. Takav specijalni jezik kriminalista kao grupe odražava stupanj grupne kohezije i dok se komunicira unutar grupe nema nikakvih problema. Međutim čim se takvim jezikom šalju poruke izvan grupe nastaju semantički problemi koji mogu dovesti do prekida u komunikacijskom sustavu.

Kako je navedeno kriminalistička znanost razvija vlastite teorije koje su u njezinoj isključivoj domeni kao što su : teorija kriminalističkog planiranja, teorija istraživanja kaznenih djela, teorija ekspertizne djelatnosti, učenje o grupnoj pripadnosti, teorija kriminalističke identifikacije, učenje o radu s indicijama i verzijama i sl. Kao posebno važne kriminalističke teorije danas smatraju se: učenje o načinu izvršenja kaznenih djela (tehnički modus operandi), učenje o mehanizmima nastanka i formiranja tragova (mehanizmi odražavanja i/ili separacije), učenje o specifičnim identifikacijskim obilježjima i grupnoj pripadnosti, učenje o kriminalističkom traganju za osobama i stvarima, učenje o općim principima metodike kriminalističkih vještačenja (identifikacijskih, situacijskih i dijagnostičkih), teorija kriminalističkog prognoziranja itd. Posebnu ulogu u svakodnevnom radu kriminalista igra proces konstruktivizacije koji se razvio unutar kriminalističke znanosti. Riječ je o složenom misaonom procesu neposredno povezanim s operativnom i postupovnom djelatnošću kriminalista pomoću kojega se, na temelju postupka identifikacije, razlikovanja, analize i sinteze, apstrakcije i približne generalizacije, utvrđuju granice među određenim predmetima, njihovim svojstvima, odnosima, radi boljeg operiranja s njima. Riječ je o svojevrsnom

misaonom apstrahiranju kriminalista i izdvajanju svojstava i odnosa predmeta koji interesiraju kriminaliste. U okvirima kriminalističke znanosti razvijen je i proces materijalizacije istražnih situacija. To je postupak u okviru kojega se na osnovi analize i sinteze i ocjene istražne situacije prihvaćaju određena rješenja o kaznenom djelu i počinitelju i realizira ih se. Sustav posebnih kriminalističkih teorija je vrlo dinamičan. Svakako da razrada i razvoj opće teorije kriminalistike povlači za sobom i promjene u području posebnih kriminalističkih teorija. Svakodnevna integracija i diferencijacija znanstvenih znanja dovodi do nastanka novih, posebnih kriminalističkih teorija, promjena starih, apsorpcije jednih teorija po drugima i sl. Posebne kriminalističke teorije su temelj istraživanja i razrade sredstava, postupaka i metodika istraživanja, te sprečavanja zločina, koji zajedno tvore drugi dio predmeta kriminalistike.

Sredstva, postupci i metode kriminalističke znanosti se grupiraju u određene sustave i stvaraju grane kriminalistike: kriminalističku taktiku, tehniku i metodike. Svaka od ovih kriminalističkih grana sastoji se od sustava određenih znanstvenih postavki, koje se u kriminalističkoj literaturi nazivaju «opće postavke» i sustava sredstava, postupaka i metoda rada s dokazima (metodike) i sl. koji se temelje na tim postavkama. Opće postavke kriminalističke taktike, tehnike i metodika predstavljaju ekstrakt sadržaja posebnih kriminalističkih teorija, čiji sustav ovisi o tome gdje će se primjenjivati: u tehnici, taktici ili metodikama. Sve što se navodi u «općim postavkama» sadržano je u posebnim kriminalističkim teorijama, uzetim zajedno. Treba imati u vidu da istovremeno ne ulazi sav sadržaj posebnih kriminalističkih teorija u «opće postavke,» što više zbroj «općih postavki» nije jednak sadržaju zbroja posebnih teorija. To znači da «opće postavke» iako su sustav teorijskih znanja nemaju samostalno metodološko značenje na planu posebnih kriminalističkih teorija. Kao sustav sastojaka posebnih teorija «opće postavke» ulaze u sustav opće teorije kriminalistike, ali ne u svojstvu samostalnih strukturnih dijelova, već kao uvjetno grupiranje nekih njezinih kategorija i pojmova. Na taj način treba unutar kriminalističke znanosti ocjenjivati metodološko značenje «općih postavki» koje ne mogu zamijeniti ni posebne kriminalističke teorije, niti opću teoriju kriminalistike. Isto tako niti posebne kriminalističke teorije ne iscrpljuju sadržaj opće teorije kriminalistike.

U okvirima kriminalističke znanosti u skladu s njenim zadacima i ciljevima razvijaju se i kriminalistička vještačenja (identifikacijska, situacijska i dijagnostička). Ona se razlikuju od drugih vještačenja (forenzičkih) uz ostalo i po tome što metodologija rada ovih drugih nije kriminalistička, nego ne kriminalistička. To znači da su sredstva i metode kriminalističkih vještačenja specijalne metode i sredstva, različitih od onih koji se primjenjuju u procesu drugih ne kriminalističkih vještačenja i karakteristični su baš za kriminalističku znanost. Ukoliko su kriminalistička vještačenja locirana unutar policije, govorimo o policijskoj djelatnosti koju nazivaju znanstvena policija (police sciences). Vidimo da kriminalistička znanost osim svoje metodologije koristi metodologije drugih znanstvenih disciplina, ali kako ističe Pavišić, B. (39,5) ona to «čini na poseban način, redovito uz prethodnu pretvorbu izvorne metode svojim posebnim ciljevima.»

Treba imati u vidu i funkcijske istražne modele. Ključni funkcijski strukturni modeli predmeta kriminalističkog istraživanja unutar kriminalističke fenomenologije su : (1) model situacije ostvarenja kaznenog djela, (2) model načina ostvarenja djela i (3) model viktimizacije. Uz ove modele mogu se oblikovati i drugi funkcijski modeli. Opisani modeli uspostavljaju izravnu vezu kriminalističke fenomenologije, kriminalističke taktike i kaznenog prava. Njihov je zadatak stvaranje temelja za razradu taktičkih pravila postupanja u razjašnjavanju kaznenog djela. Oni tako postaju polazištem kriminalističke metodike. Međutim njihovo je sustavno mjesto u kriminalističkoj morfologiji. U praktičnom smislu, funkcijski modeli su temelj kriminalističkih operativnih evidencija.

Struktura (sustav) kriminalističke znanosti

Kriminalistička znanost je jedinstvena znanost. Iz praktičkih i didaktičkih razloga dijele ju u dvije (dihotomija) ili tri grane(trihotomija). Tradicionalna do nedavno široko prihvaćena dihotomija polazi od toga da kriminalističku znanost tvore njena dva znanstvena područja, dvije grane : (1) kriminalistička taktika i (2) kriminalistička tehnika. Zbog ubrzanog razvoja prirodnih i tehničkih znanosti, a time i kriminalističke znanosti zadnjih godina izdvajaju se posebne taktike koje nazivaju kriminalističke metodike. Danas je sve veći broj pristalica navedene trihotomije. Šaver i Vinberg (49,5-6) dijele kriminalističku znanost na opći i posebni dio. Opći dio

obuhvaća pravila koja se mogu primijeniti u istraživanju i rješavanju bilo kojeg kriminalnog događaja ili djela. Posebni dio ili kako autori kažu «posebna metodika» uopćava iskustva istraživanja kod pojedinih vrsta kriminalnih događaja ili kaznenih djela i određuje suglasno karakteristikama dane vrste kaznenih djela najsvrsishodnije načine i metode istraživanja tih djela. Pitanje strukture kriminalističke znanosti stalno je aktualno.

Smatramo da trihotomni pristup, o kome treba voditi računa kod izrade nastavnih planova za edukaciju kriminalista, više odgovara prirodi i funkciji suvremene kriminalističke znanosti. Riječ je u stvari o tri podsustava kriminalističke znanosti kao sustava. Ovi podsustavi su u funkciji kriminalističke znanosti funkcionalno ravnopravni i dijalektički najuže povezani. Oni se paralelno, ravnopravno i opsežno razvijaju u organskoj povezanosti s kriminalistikom kao sustavom, tj. cjelinom. Svojstva i funkcije navedenih podsustava determinirani su svojstvima i funkcijama kriminalistike kao znanosti, kao sustava i ne mogu se odvojiti od njega.

Kriminalistička taktika - je grana, podsustav kriminalističke znanosti koja se bavi pojavnim oblicima i načinima izvršenja kaznenih djela, motivima počinitelja i njihovim ciljevima (kriminalna ili delinkventska taktika i tehnika), stručnim znanjima, vještinama, običajima, navikama, shvaćanjima, načinom života i psihologijom počinitelja kaznenih djela (kriminalistička fenomenologija). Kada je riječ o kriminalističkoj fenomenologiji treba voditi računa i o kriminalističkoj tehnologiji i tehnici zločina. Riječ je o posebnoj grani kriminalističke fenomenologije koja se bavi istraživanjem procesa zločina, dakle, procesom njegovog ostvarivanja. Pri tome je težište na središnjem dinamičkom dijelu kaznenog djela, radnji izvršenja i njenim ukupnim sastojcima, uključujući i posljedicu. Više o tome vidi kod Modly, D. I Korajlić, N.(34,255.). Kriminalistička taktika proučava praksu otkrivanja, istraživanja i sprečavanja kriminaliteta, kako bi usavršila postojeće načine (metode) i pravila i pronašla nove, koji svi služe otkrivanju, razjašnjavanju i sprečavanju kaznenih djela, a nisu tehničke prirode. Njen cilj je pružanje kriminalističkoj praksi najoptimalnijih modela ponašanja opće prirode, koji važe za sva kaznena djela. Konačno ona vrši organsko povezivanje taktičkih i tehničkih načina, ona «udahnjuje» život kriminalističkoj tehnici. Iz navedenog proizlazi da je kriminalistička taktika ispravan i svrsishodan postupak kriminalista u istraživanju kaznenih djela i u postupku traganja

za njihovim počiniteljima. Ona je misaoni i iskustveni proces pomoću kojeg se kriminalistička procedura, kao djelovanje kriminalista sui generis, usmjerava prema određenom cilju i pri tome primjenjuju najsvrsishodnije kriminalističke metode.

U konkretnom istraživanju pojedinih kategorija kaznenih djela, pravila kriminalističke taktike omogućavaju da se odredi koja kriminalističko taktička i tehnička sredstva i metode treba u konkretnom slučaju primijeniti, na koji način, kojim redoslijedom i kada, da bi se postigli optimalni rezultati. Tu spada i određivanje vrste, sadržaja i redoslijeda pitanja kod korištenja personalnih izvora informacija (ispitivanja osoba), postavljanje verzija, korištenje indicija i sl. Pravila kriminalističke taktike koja se temelje na kriminalističkom iskustvu i spoznajama različitih znanosti (multidisciplinarnost) ne mogu se « a priori » poznavati. Pojavni oblici kaznenih djela kao element kriminalističke taktike su: vrsta i tip kaznenog djela i način njegovog izvršenja shvaćen u najširem smislu riječi. U pitanju su taktičko-psihološke zakonitosti koje spadaju u ovu granu kriminalističke znanosti. Poseban element kriminalističke taktike je delinkventska tehnika i taktika. To su razne metode i sredstva koje primjenjuju počinitelji kaznenih djela pri izvršenju i prikriivanju kaznenih djela. U okviru kriminalne fenomenologije, kao elementu kriminalističke taktike prikupljaju se, sistematiziraju i proučavaju: (1) pojavni oblici kriminaliteta (kriminalna morfologija, delinkventska tehnika i taktika) i (2) pojavne životne forme kriminalaca (kriminografija). Pomoću pravila kriminalističke taktike kriminalisti se suprotstavljaju kriminalnoj taktici kriminalaca. Kriminalistička taktika proučavajući praksu otkrivanja i istraživanja kriminaliteta, pronalazi zakonomjernosti kriminalističkih situacija, taktičkih rješenja i kombinacija i stvara učenje o planiranju kriminalističke procedure policije i sudova, učenje o verzijama i indicijama, pruža modele i preporuke za najoptimalnije obavljanje kriminalističke procedure organa represije, primarno policije, kako ističe Modly, D. (33,284-286). Na ovom mjestu potrebno je napomenuti da obzirom da je kriminalistika jedinstvena znanstvena disciplina otpada ili se isključuje parcijalni pristup bilo sa stanovišta kriminalističke taktike bilo kriminalističke tehnike. I kriminalistička taktika i tehnika služe jedinstvenom cilju, suzbijanju kriminaliteta. To je njihov jedinstveni i nedjeljiv zadatak. Primjena kriminalističko tehničkih sredstava bez taktičkog cilja ili primjena kriminalističko taktičkih postupaka bez kriminalističko tehničkih sadržaja ne može biti u funkciji suzbijanja kriminaliteta.

Kriminalistička tehnika – je grana (podsustav) kriminalističke znanosti koja se bavi pronalaženjem, proučavanjem, prilagođavanjem i usavršavanjem najpogodnijih znanstveno-tehničkih metoda i sredstava za suzbijanje kriminaliteta, iz područja prirodnih i tehničkih znanosti, a u cilju otkrivanja, osiguranja, fiksiranja i tumačenja tragova i predmeta koji su u vezi s kaznenim djelom u otkrivačko-dokazne svrhe. Tragovi i predmeti u vezi s kaznenim djelom u okviru kriminalističke tehnike nazivaju se «objektivni nalaz.» Putem kriminalističke tehnike u pred kazneni i kazneni postupak uvode se znanstvene i tehničke metode i sredstva sa svrhom otkrivanja i tumačenja tragova, predmeta i okolnosti u vezi s kaznenim djelima, koji su od značaja za otkrivanje i razjašnjavanje kaznenih djela, identifikaciju počinitelja, napadnutih i drugih objekata i sl. Izraz «znanstveno-tehnički» treba tumačiti kao oznaku za sve metode i sredstva koji se temelje na primjeni rezultata prirodnih i tehničkih znanosti.

Kriminalistička tehnika proučava zakonomjernosti nastanka kaznenih djela u smislu njihove materijalne strane (mjesto, način, sredstvo i vrijeme izvršenja.), pronalazi specijalne (specifične) kriminalističko tehničke metode i znanstveno-tehnička sredstva i materijale za otkrivanje, objašnjenje i dokazivanje kaznenih djela i njihovo sprečavanje. Preventivni aspekt kriminalističke tehnike dolazi do izražaja u izučavanju i pronalaženju znanstveno-tehničkih metoda i sredstava za sprečavanje kaznenih djela. Iz praktičnih i didaktičkih razloga kriminalističku tehniku se danas dijeli na operativnu i laboratorijsku ili istražnu, o čemu je naprijed bilo riječi. Kriminalističku tehniku naziva se i prirodno-znanstvena kriminalistika. U okviru kriminalističke tehnike razvijaju se posebne kautele za primjenu tehničkih sredstava i metoda u postupku. U pravilu kod upotrebe tehničkih sredstava i metoda trebaju biti ispunjeni slijedeći uvjeti : (1) da je njihova primjena pravno dopuštena, (2) da su ispunjeni uvjeti znanstvene utemeljenosti primjene, (3) da je primjena sredstava i metoda u kriminalističkoj praksi isprobana (aprobacija) i (4) da se njihovom upotrebom što manje povređuje psihofizički integritet i dignitet osoba.

Kriminalistička tehnika u pravilu se dijeli na teorijsku i primijenjenu. Načelno je prihvaćena slijedeća podjela primijenjene kriminalističke tehnike na : (1) identifikacijsku, (2) registracijsku, (3) fotografsku i drugih tehničkih registracija, (4)

traseološku, (5) operativnu, (6) balističku, (7) istražnu i (8) koja se primjenjuje kod nekih posebnih oblika vještačenja.

Unutar kriminalističke tehnike razvili su se i posebni kriteriji za izbor metode kriminalističke tehnike. Za tu svrhu postoje slijedeći kriteriji : (1) kriterij učinkovitosti, (2) kriterij složenosti koji se ispoljava u tome, da kod izbora dvije ili više metoda ili sredstava koji mogu dovesti do rješenja problema uvijek treba izabrati i koristiti jednostavnije, (3) kriterij etičnosti koji znači da u radu treba primjenjivati metode i sredstva koji su etički prihvatljivi i (4) kriterij ekonomičnosti koji znači da se postigne rezultat sa što manje troškova, ali to ne smije ići na štetu utvrđivanja istine. (Modly, 33,286-287). Posebno važno područje unutar kriminalističke tehnike je područje kriminalističke registracije.

Kada je riječ o kriminalističkoj tehnici treba upozoriti na kriminalističku ekspertologiju. Razvoj znanosti uopće, a posebno kriminalističke traži da se u sustav kriminalističke nastave u okviru kriminalističke tehnike (ali i taktike) uvede kriminalistički ekspertni sustav kao samostalni, ali integralni dio kriminalistike. Ova oblast izučava teoriju kriminalističkih vještačenja, kao sustav znanja o zakonomjernostima i na njima zasnovanim metodama primjene. Zatim, predmet, objekt i strukturu metodika kriminalističkih vještačenja, organizaciju, provođenje, sustav i funkciju ekspertiznih institucija, određivanje vještačenja, obaveze i prava vještaka, prirodu procesa vještačenja, ocjenu i korištenje rezultata vještačenja u otkrivačko-dokazne svrhe.

Kriminalističke metodike – su dijelovi kriminalistike u okviru kojih se proučavaju i istražuju posebnosti (specifičnosti) otkrivanja, istraživanja, dokazivanja i sprečavanja određene vrste (tipa) kaznenih djela ili određenog tipa kaznenog djela. Zovu ih i posebna taktika. Svaka pojedina kriminalistička metodika istražuje i proučava posebnosti primjene, konkretiziranja taktičkih i tehničkih pravila, načina i sredstava za otkrivanje, istraživanje i sprečavanje određenog tipa kaznenog djela. Vrste kriminalističkih metodika u osnovi su determinirane rješenjima u kaznenom zakonu. Obično su vezane uz glave kaznenog zakona. Drugim riječima kriminalističkih metodika ima toliko koliko ima grupacija kaznenih djela. Pogrešno je smatrati da kriminalističke metodike samo sintetiziraju načine i sredstva kriminalističke taktike i tehnike. Za razradu metodika otkrivanja i dokazivanja

pojedinih grupacija kaznenih djela one koriste spoznaje i podatke drugih znanosti i tehnike i prilagođavaju ih potrebama konkretne metodike npr. kod organiziranog i kompjutorskog kriminala, terorizma i sl. Kriminalističke metodike su treći i završni dio kriminalističke znanosti i to samostalan dio unutar postojeće trihotomije, završna karika u njezinom lancu. Sadržaj kriminalističkih metodika je sustav teoretskih stavova, tehničkih sredstava i metoda, taktičkih načina i metodičkih preporuka koje treba primijeniti u postupku prevencije, otkrivanja i dokazivanja pojedinih kategorija kaznenih djela i njihovih počinitelja. Riječ je o svojevrsnom obliku instruktaze. Drugim riječima kriminalističke metodike danas, predstavljaju zbir svih kriminalističko taktičkih i tehničkih znanja i njihovu stvaralačku (kreativnu) primjenu u otkrivanju i razjašnjavanju pojedinih kategorija kaznenih djela.

Kriminalističke metodike su specijalizirani dio kriminalističke znanosti u kojem se obrađuju razlike, pojedinosti i detalji pojedinih kategorija kaznenih djela. Sa znanjem samo općih taktičkih i tehničkih pravila kriminalisti nisu potpuno osposobljeni za optimalno obavljanje svojih zadataka, jer ne raspoložu završnim, zaokruženim znanjem. Kriminalistički podsustavi kriminalistička taktika i tehnika koncipirani su tako da se znanstveno-tehnička sredstva i metode u pogledu njihove primjene prezentiraju u općem, univerzalnom obliku, dakle, zajednički za sve kriminalističke metodike. Ti podsustavi uče o općim kriminalističkim karakteristikama kaznenog djela. Kriminalističke metodike konstruiraju se po drugom načelu, po načelu konkretne instruktaze i preporuka koje se odnose samo na određeni tip kaznenog djela, konkretnu kriminalnu situaciju tog djela i njegovog počinitelja u njihovoj fenomenološkoj pojavnosti, individualnosti i dinamizmu. Vidimo, da su kriminalističke metodike sustav stručnih preporuka kako da se opća pravila i spoznaje taktike i tehnike primjene na specifične uvjete i konkretne situacije svakog kaznenog djela (operativne ili krivične stvari).

Iz izloženog proizlazi da kriminalističke metodike istražuju i proučavaju zakonomjernosti i osobitosti nastanka, prikupljanja, fiksiranja, ispitivanja, ocjene i korištenja operativnih i dokaznih informacija po tipu kaznenog djela, kao i osobitosti taktike i tehnike provođenja informacijskog procesa upravo kod određenog tipa kaznenog djela. Može se reći da je odnos kriminalističke taktike i metodika analogan odnosu između općeg i posebnog dijela kaznenog materijalnog prava.

Kriminalističke metodike pružaju znanstveno utemeljen model otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela. Riječ je o specijaliziranom modelu procesa otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela, dakle istraživanja pojedinih kategorija kaznenih djela s težištem na fenomenološkim obilježjima delikata uvjetovanih mjestom, vremenom, načinom i sredstvom izvršenja, oblikom krivnje i drugim okolnostima i identifikacijskim mjerama i radnjama. Riječ je o sredstvima i interakcijama kojima se koristi kriminalist i koje se javljaju unutar tog modela i njegovim izlaznim veličinama.

Unutar kriminalističkih metodika treba osobito uvažavati kaznenopravni pristup, modificirajući ga sukladno pravilima kriminalistike. Unutar kriminalističkih metodika, po prirodi stvari, a i zbog metodoloških razloga posebnu pažnju treba posvetiti kriminalističkoj fenomenologiji.

Osnova za izradu svake pojedine kriminalističke metodike je *kriminalistička karakteristika*. Nju čine tipična kriminalistička situacija kao tipska svojevrsnost polazišnih informacija, način izvršenja određenog kaznenog djela, način prikrivanja kaznenog djela, tipični materijalni tragovi djela i počinitelja itd., ukupna situacija kaznenog djela, počinitelj tj. njegova karakteristična obilježja i žrtva (viktinolokšno-taktički pristup).

Otkrivanje bogatstva sadržaja, strana i veza stvarnosti koju nazivamo kriminalitetom, moguće je samo kada se razvija čitav sustav kriminalističke znanosti o kojem je naprijed bilo riječi, ako se svaki dio kriminalistike promatra produbljeno i razrađeno, ako se ne zaustavlja na prvom nivou koji je neminovno uopćen. U tome i jest uloga kriminalističkih metodika.

U okviru kriminalističkih metodika posebnu ulogu igra morfolojska tipologija i klasifikacija pojava kaznenih djela. Riječ je o razvrstavanju pojava kaznenih djela na temelju utvrđenih kriterija u svrhu stvaranja funkcijskih istražnih modela. To je sintetički kriterij razvrstavanja stvarnih pojava u čijim se okvirima apstraktni sastojci zakonskoga bića kaznenog djela popunjavaju stvarnim, tipičnim i posebnim sadržajima njihova ostvarenja i tako konkretizirani razvrstavaju u određene skupine. Rezultat takvog metodologijskog postupka jest : (1) stvaranje tipologije pojave kaznenog djela, (2) istraživanje značajki pojedinih vidova ostvarenja i (3) stvaranje posebnih taktičkih cjelina (kriminalističke metodike).

Kriminalistika u anglosaksonskom području:

Kada je riječ o kriminalističkoj znanosti uočavaju se prvenstveno pojmovno-terminološke razlike između kontinentalne kriminalistike i anglosaksonske, osobito američke. Kako ćemo nastavno ukazati te razlike se po nama primarno javljaju na jezičnom području, a ne i na sadržajnom, funkcionalnom. Marković, T. (23,52.) navodi da je razvitak kriminalistike u SAD-u započeo tri decenije kasnije nego u Evropi, ali zbog ekonomskih potencijala SAD-a to «zaostajanje» je brzo prebrođeno. Prvi kriminalistički laboratoriji u SAD-u formirani su u okviru policijskih službi kao njihov integralni dio. Kako ističe autor (ibidem) pionir modernih policijskih metoda u SAD-u koje su istovjetne metodama znanstvene kriminalistike bio je August Volmer. On je osnovao 1923. godine pri policiji prvi kriminalistički laboratorij u SAD-u. Nakon toga kriminalistička znanost u SAD-u naglo se razvijala do danas neslućenih granica.

Pavišić, B. (39,9.) navodi da se npr. u 6. izdanju Black's Law Dictionary iz 1991. godine kriminalistika označuje kao «science of crime detection based upon the application of chemistry, physics, psysiology, psychology and other sciences.» To se stajalište u najnovijim američkim izvorima donekle mijenja, ali je još uvijek obilježeno, kako upozorava - Pavišić, - B. dvostupanjskim (ali trokomponentnim) pristupom : 1. forensic science uključuje: a) criminalistics (s pretežitim sadržajima kriminalističke tehnike) i b) forensic medicine (koja sadržajno obuhvaća cjelokupno područje sudske medicine i psihijatrije) koje funkcijski sjedinjuje na znanstvenoj, didaktičkoj i praktičnoj osnovi, 2. criminal investigation koja kao funkcijsko sjedinjenje prema najnovijim američkim izvorima postaje « a focus of academic study...in which the impact of forensic science is felt more and more.» Kako ističe Pavišić, B. (ibidem) izraz kriminalistika u opisanom smislu prvi je upotrijebio MacMillan u djelu «Introduction to Criminalistics» 1948. godine. U sadašnje vrijeme kriminalistički sadržaji su uklopljeni u vrlo velik broj sveučilišnih nastavnih programa predmeta criminal investigation, criminal justice i dr. Pionirima kriminalistike u SAD-u osim navedenog A. Volmera su Paul P. Kirk (University of California) i Ralph F. Turner (Michigan State University).

Nastavno ćemo ukazati na stavove nekih američkih autora u odnosu na kriminalističku znanost. Namjerno smo odabrali nešto starija izdanja. Tako Weston, P. B. i Wells, K. M. (55,1)

pod pojmom «Criminal investigation» (kriminalističko istraživanje) podrazumijevaju zakonito traganje za osobama i stvarima korisnim u rekonstruiranju okolnosti zabranjenih aktivnosti ili propuštanja i utvrđivanje duševnih stanja osoba koja su ih pri izvršenju kaznenih djela pratila (oblik krivnje-op. autora). Kako ističu autori riječ je o istraživanju (kriminalističkom) koje se kreće od poznatog ka nepoznatom, vremenski retroaktivno, čiji je cilj utvrđivanje istine. Autori taj pojam primarno vežu uz rad policije.

O'Hara, C. E. i Osterburg, J. W. (37) pojam kriminalistika vežu uz kriminalističke laboratorije i kriminalističku traseologiju.

Svensson, A. i dr. (48) pod pojmom «Tehnike istraživanja lica mjesta» podrazumijevaju brojne kriminalističke sadržaje, od mjera prve intervencije i prvog zahvata policije, uloge istražitelja na licu mjesta, rad specijaliziranog osoblja na licu mjesta, sam rad na licu mjesta, utvrđivanje identiteta i sl. kao i rad s brojnim tragovima i predmetima u vezi s kaznenim djelom. Na kraju autori daju metodičke upute za rad na licu mjesta kod pojedinih kaznenih djela (kriminalističke metodike).

Cunliffe, F. i Piazza, P. B. (10,5) pod pojmom kriminalistika (criminalistics) podrazumijevaju primjenu znanstvenih metoda promatranja i analiza radi otkrivanja i tumačenja materijalnih dokaza (physical evidence), a znanstvenike koji obavljaju te poslove zovu kriminalisti. U osnovi pojam kriminalistike vežu uz kriminalističke laboratorije i kriminalistička vještačenja.

Califana, A. L. i Levkov, J. S. (9,1) u uvodu ističu da se u knjizi navode brojni načini kojima znanost pomaže u otkrivanju zločina. Po njima u tome i jest bit kriminalistike. Međutim oni vežu taj pojam uz rad policije, rad na licu mjesta i rad u laboratorijima. Ono što je bitno za naša razmatranja je činjenica da autori upozoravaju da se sadržaj knjige odnosi na fundamentalna znanja iz kriminalistike, a ne na detaljna znanja iz područja raznih znanosti. Autori upozoravaju da se ta fundamentalna znanja iz kriminalistike temelje na znanstvenim spoznajama, koje se ne navode i ne tumače. I ta knjiga se u svom sadržaju primarno odnosi na kriminalističko tehničke operativne i laboratorijske sadržaje.

O'Hara, C. E. (36,5) ima pristup koji je najbliži pojmu kontinentalne kriminalistike. Autor naglašava da je

kriminalističko istraživanje vještina, a ne znanost, pa ga stoga treba prije razmatrati kroz razna pravila i preporuke, a ne pravnih i inih rigidnih teorija. S tim u vezi autor navodi da elementi intuicije ili sretna inspiracija u izboru metoda kriminalističkog istraživanja utječu na rezultat neovisno od metodičke primjene raznih zamornih metoda. Autor smatra istraživanje (investigation) primjenom vještina. U knjizi prvo govori o metodama istraživanja, zatim o radu na licu mjesta, o prikupljanju informacija iz personalnih izvora, oblicima traganja za informacijama, ispitivanju osoba, nestalim osobama, tajnom nadzoru i sl. Nakon toga govori o istraživanju pojedinih kategorija kaznenih djela (metodički aspekt), promatranju (ne opažanju), opisivanju i dr.

Iz navedenog proizlazi znatna šarolikost po pitanju definiranja pojma kriminalistika u SAD-u. Ona je po svemu uvjetovana sustavom kaznenih postupaka i tradicijom.

U toku mjeseca lipnja «skinuta» je s Interneta obavijest (www.calstatela.edu/academic/hhs/crmnlstx.htm) poslana s California State University iz Los Angelesa kojom se pozivaju interesenti za poslijediplomski studij iz kriminalistike radi stjecanja znanstvenog stupnja magistra znanosti s područja kemije. Kao uvjet za upis traži se na strani kandidata da su završili tečajeve iz osnova kaznenog prava, policijske organizacije i uprave, sustava identifikacije osoba, forenzičkih znanosti, kazneno postupovne istrage, kompjutorske tehnike u kaznenom pravosuđu, napredne kriminalistike, seminar o specijalnim problemima u kriminalistici, sudskoj medicini u kriminalistici itd. Iz navedenog je vidljivo da je riječ o jednom kriminalističkom kolažu.

U nekim zemljama pojmovna oznaka kriminalistike kao samostalne znanstvene discipline je nepoznata. Umjesto tog pojma upotrebljava se izraz «znanstvena policija» kao npr. u Italiji (polizia scientifica), koji pojam obuhvaća područje primjene prirodnih i tehničkih metoda u istraživanju kaznenih djela. U nekim anglosaksonskim zemljama dio kriminalistike označava se kao forensic sciences (forenzičke znanosti) i police sciences (policijske znanosti). Kako ističe Makra, A. (26,22.) razvoj kriminalistike nakon drugog svjetskog rata, i na Zapadu i na Istoku najuže je povezan sa sve složenijim zadacima policije. Otuda neki kriminalistiku zovu police sciences (police scientifique). S druge strane neki kriminalisti uzimaju pojam «police sciences» uže, pa pod tim uglavnom obuhvaćaju širok

pojam kriminalističke tehnike (operativne i laboratorijske) S tim u vezi Makra, A. (ibidem) navodi, citiramo : «Dosljedno tome, nastaje na području kontinentalne Evrope dioba kriminalističke tehnike na «*police technique*», koja obuhvaća manje složene kriminalističko-tehničke poslove, uključujući jednostavnija kriminalističko-tehnička ispitivanja,» dok «*police sciences*» predstavlja ekspertiznu funkciju, dakle, primjenu znanstveno tehničkih metoda u kriminalistici, i to uglavnom u laboratorijima. Danas je pod utjecajem suvremenih kretanja u policiji nastala samostalna disciplina koju zovemo znanstvena policija koja, pored kriminalistike, čini bitne znanstvene elemente u radu suvremene policije.» Ovakav pristup je po nama nepotpun i neadekvatan. Prvo, kako smo istakli nije dobro pojam kriminalistike isključivo vezati uz rad policije, jer pravila kriminalistike u svom radu primjenjuju i kriminalisti zaposleni u drugim organima (tužiocima, suci i sl.). Drugo, na taj način se «razbija» kriminalistička tehnika kao jedinstvena grana kriminalističke znanosti, što je za teoriju i praksu kriminalistike opasna tendencija. Dakle, policijska operativna tehnika nije samo policijska, iako pretežito jest. Drugo, metode znanstvene policije u koje spadaju ekspertize vezane su po nama primarno uz tzv. kriminalistička vještačenja u policijskim laboratorijima. Međutim, izvan policije postoje brojni forenzički laboratoriji i instituti u kojima se provode za potrebe pravosuđa raznovrsna vještačenja po zahtjevu sudova. Inače po nama pojam «*criminal investigation*» u anglosaksonskom pravu obuhvaća taktičko-tehničko-metodičke sadržaje kriminalističke znanosti sukladno njenoj strukturi kako je dana u ovom radu i gledano kroz prizmu kontinentalne kriminalističke znanosti. S druge strane «*forensic sciences*» obuhvaćaju područje vještačenja, dakle onaj dio kriminalističke tehnike koji kod nas zovemo laboratorijska ili istražna tehnika, bez obzira gdje se vještačenja odvijaju. U Evropi laboratoriji za kriminalistička vještačenja razvili su se prvenstveno pri policiji i koriste njenim potrebama. S druge strane za potrebe sudova razvili su se tzv. sudski (forenzički) laboratoriji locirani izvan policije pri raznim ustanovama, institutima, fakultetima i sl. Ishod vještačenja u vidu nalaza i mišljenja vještaka, bez obzira u kojem laboratoriju je izvršeno vještačenje, ako je poštovana postupovna forma predviđena zakonom o kaznenom postupku može postati dokaz u kazneno postupovnom smislu nakon ocjene organa postupka. Nalaz i mišljenje vještaka ne postaje dokaz, danas zvan naučni dokaz eo ipso, nego tek nakon ocjene organa postupka. Upozoravamo da su pogrešni pristupi onih teoretičara koji odvajaju operativnu (otkrivačku) tehniku za rad na terenu od

laboratorijske ili istražne tehnike koja se primjenjuje u laboratorijima tokom vještačenja. Ta podjela po nama dopuštena je samo iz didaktičkih razloga. Naime, operativna tehnika uz ostalo služi za pribavljanje predmeta vještačenja, dakle, za primjenu laboratorijske tehnike. Riječ je o objektivnim nalazima na licu mjesta u vidu tragova i predmeta koji su otkriveni i osigurani za potrebe neposrednog korištenja u dokazne svrhe (stvarni dokazi) ili putem vještačenja. Zato se laboratorijska tehnika ne može odvojiti od operativne, osobito kada je riječ o tzv. «putu materijalnih dokaza.» Kako smo istakli, smatramo da su različiti i pojmovni i praktični pristupi sadržajima kriminalističke znanosti u Evropi i anglosaksonskim zemljama, prvenstveno SAD-u, uvjetovani pravnim sustavima u pojedinim zemljama, postojećom kriminalističkom praksom kao i tradicijom. Po nama većina sadržaja kriminalističke znanosti u Evropi u anglosaksonskom pravu obuhvaćena je pojmom «~~criminal investigation~~» (kriminalističko istraživanje), a manji dio pojmom «~~forensic sciences~~» (forenzičke znanosti). Znanstveno tehnički gledano nema razlike u primjeni pravila kriminalistike u Evropi i anglosaksonskim zemljama, jer se ta primjena temelji na korištenju tzv. «unutarnjih pravila» pojedinih znanosti i tehnike. A čim su u igri pravila znanosti tehnike, onda razlika nema, jer su ona jedinstvena u pogledu primjene za cijeli Svijet. Dakle sadržajno gledajući, po nama nema razlike u primjeni pojedinih kriminalističkih pravila neovisno o vladajućoj strukturi kriminalističke znanosti u pojedinim zemljama. Razlike se mogu javiti samo u području formalno-pravnih uvjeta primjene tih pravila, koja variraju od zemlje do zemlje, ali ne i u sadržajnom smislu. Baš ta okolnost da se pravila kriminalističke znanosti temelje na spoznajama suvremenih znanosti i tehnike su zajednički nazivnik za njihovu primjenu. To se najbolje vidi u svakodnevnoj praksi. Nisam vidio kriminaliste iz brojnih zemalja koji nisu odmah našli zajednički jezik razmatrajući probleme kriminaliteta, bez obzira na pravna rješenja u njihovim zemljama i aktualnu strukturu kriminalistike.

U SAD-u na znatnom broju fakulteta prevladavaju multidisciplinarni programi. Tako npr. na Sveučilištu u Sjevernoj Arizoni postoji program : «Police Science and Administration,» u okviru kojeg se kao predmet studija mogu odabrati sadržaji koji čine kriminalističku znanost. Na Sveučilištu Southeast Missouri State University održavaju se predavanja iz kriminalistike, te praktične vježbe iz područja prikupljanja i osiguranja materijalnih dokaza na mjestu zločina

i vježbe iz korištenja personalnih dokaznih izvora (saslušanja, ispitivanja). Na Sveučilištu Berkeley u Kaliforniji još 1950. godine otvoren je odjel kriminalistike.

Uloga kriminalističke znanosti u suzbijanju kriminaliteta

Današnje stanje, dinamika, struktura i fenomenologija suvremenog kriminaliteta čini borbu protiv te društveno patološke pojave vrlo složenom i teškom. Masovnost, trend stalnog porasta, osobito novih opasnijih i složenijih oblika, sve veća upotreba nasilja i prisutnost organiziranih oblika kriminaliteta, njegova internacionalizacija i globalizacija i dr. otežavaju njegovo suzbijanje. «Tamna brojka» je svakim danom sve veća, a sigurnost društva sve manja. Kriminalitet je odavno postao globalni problem. Tehnici kriminalaca danas se imperativno treba suprotstaviti tehnikom kriminalista. Pošto suvremeni kriminalci koriste postulate suvremenih znanosti i tehnike i organi represije moraju koristiti znanstvene metode i sredstva u borbi protiv njih. Na taj način se kriminalistička znanost kao ukupnost znanstvenih metoda i sredstava za borbu protiv kriminaliteta javlja kao *condicio sine qua non*.

Spoznaje kriminalističke znanosti osim u postupku otkrivanja dolaze do izražaja i u postupku dokazivanja. Izvođenje dokaza na sudu uz primjenu pravila kriminalističke znanosti, je od fundamentalne važnosti sa sudski dokazni postupak. Putem pravila kriminalistike u dokazno pravo uvode se znanstvene metode i sredstva. Marginalizacija nastave iz kriminalistike na nekim pravnim fakultetima u prošlosti se danas osvećuje u praksi. Efemerna zastupljenost sadržaja kriminalističke znanosti u nastavnim programima na pravnim fakultetima javlja se kao artifično odvajanje pravnih od činjeničnih pitanja, koja u svakodnevnom radu prethode pravnima. Pravo zbog njih i postoji. Riječ je o svojevrsnom anakronizmu.

Pravna znanost i kriminalistička znanost temelje se na dva principijelno različita misaona procesa. Pravno mišljenje je u osnovi normativno pravno, koje se u biti svodi na procjenjivanje. Kriminalističko mišljenje je znanstveno-činjenično. Zato tamo gdje se kriminalistička znanost «protjeruje» u područje policije i policijske prakse dolazi do osiromašenja pravilnog funkcioniranja kaznenog pravosuđa. Kriminalistička znanost kao niz pravila o kriminalističkom postupanju tzv. kriminalističkoj proceduri je u svojoj osnovi proces otkrivanja, utvrđivanja i spoznaje. Kriminalističko

postupanje od sumnji do dokaza je misaona i radna cjelina sui generis. Pri tome kako je naprijed navedeno kriminalistički misaoni proces mora imati izrazito rekonstruktivan karakter.

Kako ističe Modly, D. (29, 55.) kriminalistički radni, misaoni i dokazni proces je apstraktna misaona radna shema. Pretpostavke za kriminalističku djelatnost su: sposobnost traženja, utvrđivanja i registriranja podataka i činjenica u smislu promjena u objektivnoj stvarnosti, koje su u vezi s pokušanim ili izvršenim kaznenim djelima i koje se objektivno mogu opaziti. Sve te promjene moraju se uočiti, shvatiti i psihološki i traseološki dijagnosticirati, tj. ocijeniti i dešifrirati kao posljedica određenih kriminalnih uzroka. Riječ je o kriminalističkoj diferencijalnoj dijagnozi.

Kriminalist u okviru kriminalističkog misaonog procesa izvodi zaključke iz posljedica, on se kreće od posljedica kaznenog djela prema njegovim uzrocima. Kriminalist mora ocijeniti sve raspoložive informacije iz dostupnih materijalnih i personalnih izvora informacija. Pri tome treba primijeniti specifične kriminalističke inventivne metode u cilju objašnjenja kriminalnog slučaja. Ovaj proces pretpostavlja na strani kriminalista poznavanje i ovladavanje specifičnim misaonim kategorijama kao što su : indukcija i dedukcija, analiza i sinteza, selekcija, eliminacija, kumulacija, generalizacija, apstrakcija, logičko rasuđivanje i zaključivanje itd. Pri tome kriminalist mora poznavati i vladati taktičkim i tehničkim kriminalističkim iskustvima i metodama, dakle, mora vladati sposobnostima kriminalističke spoznaje koje se tiču dešifriranja materijalnih nositelja informacija tzv. signala u vidu tragova i predmeta kaznenog djela. Usporedo s procesom dešifriranja mora se odvijati i proces ocjenjivanja materijalnih nositelja informacija. Idući od posljedica prema uzrocima kriminalist nastoji dobiti što više odgovora na 9 zlatnih pitanja kriminalistike. Riječ je o tzv. kriminalističkoj diferencijalnoj dijagnozi, misaonoj rekonstrukciji, a po potrebi i realnoj, kaznenog događaja ili djela pomoću relikata iz prošlosti. Pri tome treba imati u vidu da ti relikti, zapisi, mogu biti materijalne prirode u vidu tragova i predmeta kaznenog djela (signali) i «idealne» prirode kao zapisi u sivoj kori mozga kod ljudi tzv. engrami. Vještina logičkog zaključivanja je glavna karakteristika rada kriminalista (kriminalističke procedure), a izvođenje dokaza i potvrđivanje dobivenih zaključaka temeljni zadatak. Riječ je o posebnoj intelektualnoj aktivnosti koju moraju razviti kriminalisti žele li otkriti i objasniti kazneno djelo.

Kriminalistički način razmišljanja kriminalista diktiraju aktivnosti kojima se oni bave. Primjena pravila kriminalistike omogućava kriminalistima prijelaz iz stadija subjektivnog uvjerenja o postojanju ili nepostojanju činjenica (relevantnih i irelevantnih) u stadij objektivne spoznaje koja se može kontrolirati metodama određene znanosti. Osobitost spoznajnog procesa kriminalista leži u njihovom fiziološkom i psihološkom spoznajnom aparatu. Psihološke karakteristike mišljenja determinirane su posebnim tipovima problemskih situacija i zadataka s kojima se tokom kriminalističke procedure susreću. Kako ističe Pfister, W. (45) kod kriminalista moraju postojati posebne strukture u mišljenju, sustavi i modeli i profesionalni misaoni zahvati u postupku njihovog djelovanja, kao i određeno povezivanje misaonih operacija i verzija i postojanjem unutarnjeg uvjerenja prilikom rješavanja istraživačkih zadataka. Specifičnost i složenost kriminalističkog misaonog procesa uvjetovana je specifičnošću zadataka koji stoje pred kriminalistima i koji u velikom dijelu ima rekonstruktivan karakter.

Kad razmatramo razine borbe protiv kriminaliteta razlikujemo : (1) kriminalno političku, (2) kriminalno stratešku i (3) kriminalističku stratešku. Kriminalistička strategija je područje znanstvenog istraživanja, koje se bavi pitanjima kako kriminalističkim mjerama i radnjama ograničavati kriminalitet na globalnoj razini, uzimajući u obzir kriminalno političke i pravne okvire, te načelo učinkovitosti. Drugim riječima kako kriminalističkim mjerama svladati kriminalitet kao cjelinu ili njegove pojedine dijelove, a ne pojedinačna kaznena djela. Neki teoretičari je tretiraju kao treću oblast kriminalistike uz preventivnu i represivnu. Kako ističe Dvoršek, A. (13,75.) kriminalistička strategija je usmjerena na budući kriminalitet i predstavlja jedno od sredstava kriminalne politike za realizaciju njezinih ciljeva. Ima značajnu ulogu u planiranju kriminalističkih mjera za sprečavanje kriminaliteta. Kriminalistička strategija traži učinkovitija rješenja ne samo za poznate oblike kriminaliteta, već i za nove, one koji dolaze s novim tehnologijama i društvenim promjenama (očekivani kriminalitet). U osnovi razlikujemo teorijsku operativnu kriminalističku strategiju i praktičnu kriminalističku strategiju. Teorijska ima zadatak da putem znanstvenih istraživanja stvara suvremenu koncepciju suzbijanja kriminaliteta na temelju znanstvenih analiza i prognoza. Praktična operativna kriminalistička strategija je nacrt neposredne praktične aktivnosti suzbijanja kriminaliteta i njegova primjena u praksi,

plansko korištenje operativno taktičkih i tehničkih metoda, načina i sredstava u većem prostoru i vremenu s orijentacijom koja se uzdiže iznad pojedinog slučaja. Ona mora proizlaziti iz teorijska operativne kriminalističke strategije.

Osnovne komponente kriminalističke znanosti su otkrivačka i dokazna komponenta. Na temelju njih se razvrstava cjelokupna kriminalistička djelatnost. U okviru otkrivačke (heurističke) kriminalistike prevladava sloboda djelovanja, neformalni karakter postupanja i on je u pravilu u ingerenciji policije. Težište je na otkrivanju nepoznatog i rekonstruiranju prošlosti. U okviru uvjetno rečeno «dokazne» kriminalistike, silogističke (kriminalistike kaznenog postupka) težište je na dokaznom aspektu. Ta granica nije međutim oštro odvojena, jer se i u okviru heurističke kriminalistike koriste dokazi, primarno spoznajni, indicijalni.

Etika kriminalističke znanosti

Kao i svaka znanost, kriminalistika je usko povezana s etikom, posebno kada je riječ o deontologiji kriminalista kao profesionalaca. Postupak otkrivanja i istraživanja kaznenih djela i postupanje s počiniteljima moraju uvijek biti u skladu s načelom zakonitosti. Istinu se može otkrivati samo na osnovi zakonski prihvaćenih i moralno opravdanih taktičko-tehničkih načina i metoda.

Deontologija u kriminalističkom radu osobito dolazi do izražaja u području silogističke kriminalistike. Rezultati rada se moraju podvrći strogoj i detaljnoj postupovnoj analizi (kontroli) i tu se stvaraju pretpostavke za ocjenu djelotvornosti cjeline sustava kaznenopravne zaštite, ali i o njegovoj prikladnosti da osigura pouzdanu zaštitu od neosnovanih zahvata u ličnost pojedinaca ili prava fizičkih i pravnih osoba. Kriminalistička deontologija se ne temelji samo na pisanim pravilima postupanja. Ona mora biti komponenta utkana u strukturu pojedine radnje i postupka u cjelini. Ona u prvi plan mora staviti stručnu sposobnost, profesionalnu odgovornost, objektivnost, kritičnost i niz drugih osobina koje igraju važnu ulogu u funkcioniranju konkretnog sustava kaznene represije. Ukazuje se posebno potrebnom u dvojbjenim situacijama nedorečenosti pravnih propisa, otvorenim problemima upotrebe stanovitih sredstava u postupku razjašnjavanja činjenica i sl. Njeno je značenje u svakodnevnom radu organa represije mnogo veće od pažnje koja joj se poklanja.

Kad je riječ o kriminalističkoj etici treba nešto reći i o profesionalnom policijskom moralu. To je sustav etičkih obrazaca specifičnih za policiju kao profesionalnu grupu prema kojima se prilikom vršenja svoje stručne aktivnosti trebaju vladati policajci. Taj moral je usko vezan uz profesionalne običaje u policiji. To je sustav obrazaca ponašanja specifičnih za policiju kao profesionalnu grupu po kojima se treba odvijati stručna policijska aktivnost. Profesionalni običaji u policiji određuju načine po kojima će se policijske aktivnosti odvijati da bi se što učinkovitije izvršila društvena uloga policije. To znači da svaki policijski posao mora biti obavljen stručno i pravovremeno, dakle, uz primjenu svih onih mjera koje se u toj struci i konkretnoj situaciji smatraju potrebnima da on bude dobro obavljen. Osnovne elemente profesionalnih običaja u policiji treba ugraditi u nastavna planove i programe, osobito kod školovanja kriminalista-policajaca.

Nešto o edukaciji kriminalista

Kriminalistika kao znanost je logički organiziran sustav teorija, pojmova, informacija, saznanja. Svojstva i funkcije njenih podsustava određeni su svojstvima i funkcijama kriminalistike kao sustava i ne mogu se odvojiti od njega. Krug interesa kriminalističke znanosti je mnogo širi od kazneno postupovne znanosti što traži sveobuhvatnost, potpunost i interdisciplinarnost u procesu obrazovanja kriminalista. Pri tome treba imati u vidu da se kriminalistička znanost bavi utvrđivanjem i primjenom najsvrsishodnijih metoda u suzbijanju kriminaliteta polazeći od potreba društva i njegovih građana da se suzbija i ograničava kriminalitet.

Kriza u otkrivanju i suzbijanju kriminaliteta, stručni konzervativizam kriminalista, precjenjivanje uloge pravnih normi (normativizam) i sl. traži diferencijaciju potreba obrazovanja i obuke kriminalista. Mora se raditi o širokoj humanističkoj naobrazbi, a ne uskoj obuci za izvršavanje kriminalističkih zadataka. Nastavni planovi i programi moraju biti interdisciplinarni i treba biti uspostavljena ravnoteža između teoretske i praktične obuke. Traži se programirano obučavanje kroz prizmu teoretskih spoznaja i iskustava iz prakse. Na ovom mjestu istakli bi da pod znanjem kriminalista u ovom radu podrazumijevamo sintezu informacija.

Važan aspekt edukacije kriminalista je kontrola načina usvajanja znanja. Mora se upravljati procesom studija.

Studentima ne treba samo pružati zbroj gotovih informacija, treba ih animirati da sami pribavljaju i obrađuju relevantne informacije. Pri tome treba voditi računa o metodama selekcije i aplikacije informacija. Posebnu ulogu danas igraju organizacijska znanja. Javlja se i aktualno pitanje : koja stara znanja isključiti iz procesa obrazovanja, a koja nova unijeti u taj proces?

Treba imati u vidu da se obrazovanje kriminalista u osnovi može provoditi kao: (1) univerzitetski kolegij, (2) policijski kolegij i (3) poseban kolegij s naglaskom na prevenciju kriminaliteta (preventivna kriminalistika). Pri tome treba imati u vidu da djelovanje kriminalista u kompliciranom tehnološkom društvu i bavljenje sve mobilnijom populacijom zahtijeva obrazovanje, a ne samo obuku kriminalista. Kod prvog i drugog kolegija treba biti adekvatno zastupljena zorna nastava u simuliranim stvarnim životnim situacijama. Kriminalisti trebaju vježbati (praktična obuka) u životnim potencijalno opasnim situacijama, progresivno opasnim situacijama za policajce i društvo. Nažalost to je u praksi moguće provesti skoro isključivo u vezi s kriminalistima - policajcima. Također treba imati u vidu da nastava treba obuhvatiti sadržaje izvan tradicionalnih uloga kriminalista, kao oblik djelatnosti društvenih usluga i povezivanja s lokalnom zajednicom (community policing). Interne tzv. «resorske» obuke su danas nedovoljne. U nastavi se traži širok, raznolik interdisciplinarni i multidisciplinarni pristup. Uz ostalo danas se traži poznavanje etničkih i kulturnih vrijednosti i običaja na određenom području, uloge religija i faktora nasljeđa itd. Kriminaliste treba upozoriti da etnički korijeni ostaju i da kod nekih skupina nema trenda asimilacije u novu društvenu sredinu. Ostaju enklave.

Posebno je važno voditi računa, ovisno o profilima kriminalista koji studiraju, na koji način i u kom obimu će u nastavi biti zastupljeni sadržaji preventivne, represivne i teorijske kriminalistike.

Velika je uloga «case work-a» (case study). Na taj način dobivaju se saznanja o suvremenom kriminalitetu i objektivnim životnim situacijama. Važnost vizualizacije nastave je dobro poznata. Upozoravamo da nastavni planovi i programi moraju biti prilagođeni potrebama određene sredine i zahtjevima aktualnog kriminaliteta. Obzirom na brz razvoj kriminaliteta i njegovu migraciju ti planovi trebaju biti vrlo fleksibilni i ažurni. Treba

voditi računa i o specijalizaciji kriminalista, pa im pred kraj studija pružiti veća znanja iz područja na koje će raditi (usmjerenje). Obzirom na funkciju suvremenog kriminaliste po nama veći dio nastave treba biti proveden za školovanje tzv. all round kriminalista, a pred kraj školovanja, kako je navedeno ići na usmjerenja. Problem je što se za takav program nastave moraju unaprijed znati potrebe društva za određenim profilima kriminalista, kako aktualne tako i očekivane. Drugim riječima plediramo za kombinaciju stjecanja specijalističkih i općih kriminalističkih znanja. Bez toga kriminalisti u praksi ne mogu postići vrhunske rezultate.

Progres je stvar nužnosti, a ne nečije volje. Svijet se danas nalazi u punom jeku grandiozne znanstveno-tehničke revolucije čije rezultate koriste kriminalci, pa po logici stvari trebaju i kriminalisti. Kibernetizacija određenih kriminalističkih poslova, osobito kriminalističko-tehničkih, upotreba elektronsko-računarskih strojeva, stalni razvoj matematičkog aparata (teorija vjerojatnosti, matematička logika, teorija informacija, teorije algoritama, teorije automata, teorije raspoznavanja likova, matematičkog modeliranja i sl.) i sredstava računarske tehnike za računarske operacije npr. za potrebe određenih vještačenja i dr. traže određenu zastupljenost u nastavnim planovima i programima. Učinjen je veliki napredak u primjeni matematičkog arsenala i elektronsko-računarskih strojeva za otkrivanje kvantitativnih zakonomjernosti pojava koje su karakteristične baš po svojoj raznovrsnosti npr. analitička metoda utvrđivanja identiteta osoba po fotografiji, utvrđivanje granica variranja kod vještačenja rukopisa, izrada i razrada količinskih metodika za ispitivanje fizikalno-kemijskih ispitivanja predmeta i sl. Postoji mogućnost pretvaranja video informacija u brojčane signale i njihovo ispitivanje radi davanja kriminalističko-tehničkog mišljenja, pa o tome također treba voditi računa.

Isto tako u okviru nastavnih planova i programa treba voditi računa o adekvatnoj zastupljenosti sadržaja vezanih uz kriminalistički ili policijski menadžment koji obuhvaća izvršavanje brojnih zadataka koji proizlaze iz upravljanja, rukovođenja, kontrole upravljanja, izvršenja obrazovanja u struci i «proizvodnje» uspjeha. Zadatak je menadžmenta u postavljanju cilja i njegovom razbijanju na više segmenata, te usmjeravanje i upravljanje realizacijom cilja. Samo se tako mogu na optimalan način koristiti kriminalističko taktički, tehnički i metodički načini i sredstva i kontrolirati postavljanje i

izvršavanje optimalnih ciljeva i zadataka. Ovlaštenja i zadaci daju se grupama i pojedincima koji su najkompetentniji, koji imaju najbolju stvarnu stručnu kvalifikaciju.

Smatramo da pri primjeni specifičnih metoda u znanosti kakva je kriminalistika treba svjesno polaziti od neke filozofske teorije, metode i svjetonazora. Kriminalistiku i kazneno pravo nije moguće zamisliti kao «čiste» znanosti bez ovakve ili onakve filozofske koncepcije. Metodološko značenje filozofskih kategorija je toliko, da se bez njih ne mogu shvatiti teorije posebnih znanosti kao što su učenje o sudskoj istini, kriminalističkoj identifikaciji, mjestu kazneno postupovne znanosti u sustavu društvene sigurnosti i sl. Posebne znanosti moraju «posuditi» određene filozofske kategorije, njihove glavne principe i osnovne pojmove. Tako npr. dijalektička metoda izražava opće metodološke principe procesa spoznaje, koji omogućavaju stvaranje općeg sustava metoda kriminalistike kao znanosti (promatranje, mjerenje, opisivanje, kompariranje, eksperiment i sl.).

Svaki znanstveni rad je prožet ideologijom različitih stupnjeva i povezan je najčešće posredno s društvenom praksom kao njen izraz ili negacija i ima ideološku orijentaciju i klasni karakter, pogotovo u društvenim znanostima. U kriminalistici postoji niz pitanja koja nisu specifično pravne prirode. Riječ je o opće spoznajnim teoretskim filozofskim pitanjima. Iako na ta pitanja odgovor mora dati filozofija to istovremeno ne znači da to mogu učiniti filozofi zato, jer im nedostaje poznavanje stručne materije. Postoje teoretičari koji još uvijek mjere probleme suvremene kriminalistike s idealističkih i metafizičkih pozicija, a da toga često nisu svjesni npr. u oblasti utvrđivanja istine koja se po njima može stupnjevati. Istina je jedna, ili je ima ili je nema. Razvoj kriminalističke znanosti uvjerljivo svjedoči da je nužno rješavati pitanja suvremene znanstvene spoznaje uz pomoć dijalektike, koja ne samo da je opća teorija, nego i opća metoda znanstvenog istraživanja.

U procesu edukacije kriminalista treba voditi računa i o kriminalističkom inženjeringu. Riječ je o poduzimanju određenih mjera i radnji iz djelokruga rada policije, tužilaštava i sudova pravovremeno, na odgovarajući način i sukladno pravilima kriminalistike, kao i pozitivnim pravnim propisima. Do njega se dolazi različitim operativnim i istražnim radnjama i mjerama.

Na kraju ovih izlaganja ističemo da u nastavne planove i programe treba ugraditi rješavanje teoretskih i praktičnih problema kod istraživanja pojedinih kaznenih djela tzv. brain storming. Ono je usko povezano s navedenom analizom i raščlambom pojedinih slučajeva (case study). U toku raščlambe pojedinih slučajeva studenti trebaju pokazati usvojena znanja i vještine iz kriminalistike. Scenarij za pojedini slučaj može se predočiti tako, da se slučaj razmotri u cjelini ili postupno. Na taj način studenti su suočeni sa situacijom koja se stalno mijenja tzv. otvorena hipoteza i koju oni moraju rješavati.

Trebalo bi organizirati posjete studenata raspravama na sudu i prisustvovanje provođenju očevida (uvidaja) kada je to moguće. U vezi s navedenim treba naglasiti posebnu ulogu u nastavnom procesu praktičnih vježbi (praktikum).

Tokom edukacije kriminalista treba sadržajima kriminalističke znanosti pripremiti kriminaliste za rad na suzbijanju kriminaliteta i rukovođenje kriminalističkim poslovima, ovisno obrazovnoj razini. Planom i izvođenjem vježbi (tzv. situacijska kriminalistika) treba postići da povezanost znanstvene teorije i primijenjene prakse postane potpuno jasna. Posebno treba težiti da se budući kriminalisti osposobe za : (1) ispravno shvaćanje kriminalne situacije, njezino problemsko ocjenjivanje, razvijanje sposobnosti za alternativna odlučivanja kod donošenja odluka i njihovo obrazlaganje u stožernim ulogama i sudjelovanje u ostalim kriminalističkim zadacima, (2) provođenje odluke, angažirajući pri tome raspoložive snage taktički ispravno, te u stožernim ulogama sudjelovanje u tom zadatku, (3) shvaćanje i ocjenjivanje značenja i karaktera aktualnosti zakonskih i pod zakonskih propisa u vezi s konkretnim zadacima utemeljenim na iskustvu i načelima kriminalističkog postupanja, (4) raspolaganje temeljnim znanjima iz područja kriminalističke tehnike koja omogućavaju rukovođenje pri provođenju postupovnih i kriminalističkih radnji i mjera u skladu sa značajem slučaja i načelima kriminalističke znanosti i (5) stalno raščlanjivanje i usavršavanje svog taktičkog i tehničkog znanja.

Iz navedenog proizlazi da je obučavanje kriminalista sustavno razvijanje sklopa ponašanja koji čine stavovi, znanja i vještine i koje se traži od kriminalista da bi na odgovarajući način izvršili dani zadatak ili rad. Ono je često uključeno u daljnje obrazovanje ili je povezano s njim. Iskustvo u učenju koristi se sve više i sve češće da bi se povezao pojam obučavanja i

obrazovanja. Unutar obučavanja razvijaju se i moralne vrijednosti i shvaćanja vezana uz polje rada kriminalista. Posebnu ulogu igra pri tome obučavanje kriminalista putem simulatora. Za razliku od obučavanja kriminalista u uobičajenim svakodnevnim stvarnim uvjetima rada, postoji i obučavanje koje se provodi izvan tog rada (izvan stvarne situacije rada) u slučajevima kada se složenim i/ili kritičnim zadacima mora pokloniti veća pažnja. Ovo obučavanje uključuje neki oblik simulacije. Pri tome treba imati u vidu karakteristike svakog simulatora za obučavanje. Tako u osnovi razlikujemo slijedeće simulatore : (1) koji pokušavaju predočiti stvarnu životnu situaciju u kojoj se obavljaju kriminalističke operacije, (2) koji omogućavaju svojim korisnicima određeno ovladavanje situacijom i (3) koji su usmjereno smišljeni tako da se izostavljaju određeni nevažni dijelovi stvarne situacije djelovanja.

Posebnu pažnju u procesu edukacije kriminalista treba posvetiti problemima u komuniciranju među kriminalistima kao profesionalcima. Riječ je o mogućim problemima koji dovode do prekida u komunikacijskoj mreži ili do zastoja, teškoća, smetnji itd. Ilustracije radi navode se slijedeći problemi : (1) Različitosti u semantičkom tumačenju poruka. Pojedinci mogu interpretirati određene poruke različito, osobito kada je riječ o međunarodnoj suradnji. Riječ je o različitostima semantičke interpretacije koja nastaje između procesa kodiranja i dekodiranja, (2) Selektivna percepcija. Kriminalisti shvaćaju određene poruke ili obavijesti na vlastiti način. Zato se u okviru selektivne percepcije blokira nova obavijest, osobito, ako je u suprotnosti s onim što primatelj obavijesti vjeruje. Ona je rezultat stereotipa koji predstavlja zastoj, barijeru u komuniciranju. Stereotipi utječu na selekciju u percepciji tako da se u komunikaciji teži čuti samo ono što ide u prilog tih stereotipa, (3) Nerazvijene vještine slušanja. Kriminalisti trebaju znati slušati druge. Kada je riječ o rukovoditeljima oni trebaju prihvatiti neverbalne i emocionalne reakcije u pojedinim situacijama i sl. drugih. Slušanje treba razviti kao vještinu «doziranja» poruke, ako čujemo samo pola a ostalo sami dogradimo vrlo brzo dolazi do prekida u komuniciranju. Dobar kriminalist, osobito rukovoditelj mora znati dobro slušati, (4) Vrednovanje stavova. Primatelj obavijesti uvijek vrednuje primljene obavijesti kroz prizmu svojih prihvaćenih stavova. Budući da pošiljatelj i primatelj obavijesti imaju različita iskustva i različite stavove, dolazi do različitih procjena onoga što se porukom želi reći, (5) Vjerodostojnost izvora informacija.

Onaj tko prima poruku mora biti siguran u vjerodostojnost izvora obavijesti i taj stupanj povjerenja u izvor određuje odnos prema primljenoj poruci, što ne znači da sama poruka mora biti vjerodostojna, (6) semantički problem nastaje u razumijevanju pojedinih termina i simbola. Svaka profesija, struka i socijalna grupa uvijek komunicira svojim tokovima, frazama i izrazima kojima ne mogu komunicirati s drugim pojedincima ili grupama zato što bi za njih imali sasvim drugo značenje. Takav specijalni «jezik grupe» odražava stupanj grupne kohezije i dok se komunicira unutar grupe nema problema. Međutim, čim se takvim jezikom šalju poruke izvan grupe nastaju semantički problemi koji mogu dovesti do prekida u komunikacijskom sustavu, (7) Filtriranje informacija. Riječ je o obliku manipulacije s informacijama na određenoj točki gdje onaj koji treba poslati informaciju dalje po vlastitom nahođenju filtrira neke stvari koje mogu kasnije iskriviti informaciju i njezin smisao. Ovdje nije riječ o «filtriranju» policijskih informacija namijenjenih obavještavanju javnosti koje se javlja kao nužno zlo. Ali, i u ovom potonjem slučaju treba poštovati načelo istinitosti, pravovremenosti, objektivnosti i sl., (8) Vremenski tjesnac. To je značajna barijera u komuniciranju kada je riječ o kriminalistima, osobito kada je riječ o rukovoditeljima koji nemaju dovoljno vremena za pravo komuniciranje s podređenima. Zbog ovog čimbenika rukovoditelji traže kratke izvještaje (briefing), primaju izvještaje stojeći i sl. Takav pristup je s organizacijskog stajališta neprihvatljiv, jer rezultira kratkim, nerijetko nevješto sročnim informacijama koje ne odražavaju prave rezultate ili pravi smisao. To također ne utječe dobro na međuljudske odnose, (9) Preopterećenost ili pretrpanost komunikacijama i informacijama. Informatička tehnologija omogućava prikupljanje velikog broja informacija, ali ih istovremeno ne prerađuje u odgovarajućem obliku za pojedine razine komuniciranja i rukovođenja. Dolazi do «bombardiranja informacijama», što dovodi do prekida u informacijskom sustavu. Unapređivanje komunikacija u organizaciji stalni je zadatak rukovodne strukture i ona mora nastojati da «svi razumiju ono što moraju razumjeti.»

Kvalitete suvremenog kriminaliste

Pravilan izbor i pravilno školovanje kriminalističkih kadrova jedan je od najznačajnijih preduvjeta za uspješno suzbijanje kriminaliteta. Specifičnost službi koje se bave suzbijanjem zločina i naglašena opasnost od mogućih profesionalnih deformacija traži na strani kriminalista visoke standarde. Ti su

standardi različiti u različitim državama, ali kao općeprihvaćeni standardi kriminalista danas vrijede slijedeći standardi : (1) *Psihofizičke prirode* : u smislu tjelesne prikladnosti i pristojnog izgleda, fizičke kondicije, postojanja zdravih i funkcionalno dovoljno osjetljivih osjetila, dara dobrog zapažanja, dobrog pamćenja, sposobnosti kombiniranja, inteligencije, imaginacije, logičnog i razboritog načina razmišljanja koje omogućava pravilno rasuđivanje i odlučivanje, mirnoće i sposobnosti samosavladvavanja i u najsloženijim i neočekivanim situacijama, stalne tjelesne spremnosti (kondicioniranost) i sposobnosti brzog refleksnog djelovanja, iskustva, ustrajnosti, strpljivosti, mentalne sposobnosti i znanja za rukovodne djelatnosti, dozirana sumnjičavost itd., (2) *Karakterne osobine*: beskompromisno poštenje, bez upotrebe obmana i trikova, davanja lažnih obećanja ili obećanja koja se ne mogu ili ne smiju ispuniti, bez upotrebe prijetnji ili prisile radi iznude iskaza, nekorumpiranost, bez davanja koncesija motiviranih prijateljstvom, ljubavlju, razumijevanjem, energičnost i ustrajnost, samokritičnost i sposobnost primanja opravdane kritike, nepostojanje predrasuda po bilo kom osnovu i sl. Kriminalist mora biti hrabar, senzitivan i taktičan, (3) *Emotivne prirode* : sklonost i ljubav prema izabranom pozivu kriminaliste i poslu koja omogućava savladavanje svih napora, izlaganje opasnosti, kritici (opravdanoj i neopravdanoj) i sl., (4) *Poznavanje propisa i kriminaliteta* : dobar kriminalist mora poznavati zakonske i pod zakonske propise koje primjenjuje u svom radu, pravila kriminalistike i srodnih znanstvenih disciplina. Pravni propisi predstavljaju pravnu osnovu za rad kriminalista, a poznavanje postulata kriminalističke znanosti i drugih znanstvenih disciplina stručnu osnovu za rad kriminalista. Životno, konkretno poznavanje kriminaliteta, ljudi, društvenih odnosa, života uopće, temeljni je preduvjet za primjenu teoretskih znanja u praksi. Takvo znanje kriminalist može steći samo stalnim i upornim učenjem. To mu omogućava da bude «up to date». Poznavanje ljudi i psihologije, osobito kriminalističke psihologije (psihologija koja se primjenjuje unutar kriminalističke znanosti) nužan su uvjet za uspješno kriminalističko postupanje. Kriminalist mora biti dobar psiholog «zdravog razuma», mora se adekvatno izražavati, mora poznavati običaje i navike kriminalaca, njihov jezik, mora se koncizno pismeno izražavati itd. Katalog kvaliteta suvremenog kriminaliste je mnogo veći od navedenih kvaliteta, koje su date ilustracije radi. Posebno bi istakli potrebu depersonalizacije kriminalista u smislu njihove nepristranosti prilikom donošenja odluka. Oni se moraju osloboditi osobnih sklonosti, stavova,

predrasuda, strasti i posebnosti, a donošenje odluka mora se temeljiti na nepristranom gledanju na osobe, ljudske odnose i društvo u cjelini. De facto riječ je o obliku «personalizacije» sui generis u smislu takvog formiranja ličnosti kriminalista da oni u potpunosti prihvaćaju opće usvojena stanovišta u društvu. O navedenom treba voditi računa u procesu edukacije kriminalista.

Zaključna razmatranja

Kriminalistika danas egzistira kao samostalna znanost jer raspolaže vlastitim, općim i posebnim objektom proučavanja i istraživanja (spoznaje), jer ima specifičan pristup u proučavanju i istraživanju svojih objekata spoznaje i posebne samostalne metode i sredstva istraživanja (metodologija), ima svoju unutarnju strukturu, svoj pojmovni aparat, ima vlastite teorije, načela, fond sistematiziranog znanja u obliku pravila, koja na određenom području omogućavaju ostvarivanje novih znanstvenih spoznaja, otkrivanje novih, dosad nepoznatih činjenica i zakonitosti. Kriminalistika danas, je jedinstveni sustav principa, teorija i spoznajnih metoda. Njen vlastiti predmet proučavanja i istraživanja povezan je s praksom koji služi kao jedan od osnovnih kriterija istine. Zbog navedenog po nama kriminalistika ispunjava uvjete koji se danas traže za egzistenciju neke znanosti.

Kazneno materijalno i postupovno pravo nisu ni teorijska ni metodološka osnova za kriminalističku znanost. Kriminalistička znanost ne ostvaruje samo postupovne zadatke. Ona se bavi brojnim problemima koji su izvan kruga interesa kazneno postupovne znanosti. Kriminalistika ne proizlazi iz principa kaznenog postupovnog prava i ne pretpostavlja primjenu njegovih teoretskih principa. Drugo je pitanje što se pravila kriminalistike moraju primjenjivati u skladu s općim principima kazneno postupovnog prava, kada se primjenjuju u pred kaznenom i kaznenom postupku. U drugim slučajevima njihova primjena je ograničena zaštitom ljudskih prava i drugih ustavnih kategorija i kriminalističkom etikom. Kriminalistika ne polazi od teorijskih principa bilo koje kaznene znanosti, ona ima svoje vlastite teorijske principe. Zato i jest samostalna znanost.

Kriminalistika osim što je znanost je istovremeno i struka. Bitna karakteristika spoznajne djelatnosti u okvirima kriminalističke znanosti je njezina heurističnost. Društveni karakter kriminalističke znanosti dolazi do izražaja kroz

praktičnu primjenu njezinih postulata. Ona se javlja i kao praktična strana društvene djelatnosti. S tog stanovišta ona je i struka jer koristi znanstvene metode i vrši znanstveno utvrđivanje činjenica u vezi s rješavanjem konkretnih kriminalističkih problema i zadataka, dakle, ima svoju neposrednu praktičnu primjenu. To znači da posjeduje kompleks poslova i problema koje u okviru struke kriminalisti, kao stručnjaci moraju znati obavljati na profesionalnom stručnom nivou. Kriminalistička struka ima svoj vlastiti pristup problemima kriminaliteta i svoje metode rješavanja tih problema, čiju osnovu čine različite znanstvene metode.

Za kriminalističku znanost nije bitno kojoj nauci koja metoda ili spoznaja pripada, nego da li ta metoda može korisno poslužiti u rješavanju konkretnih kriminalističkih problema. Budući da obrazovanje za struku znači kondenziranje različitih znanstvenih spoznaja u smislu nekog znatno definiranog cilja, kriminalistička struka mora nužno biti multidisciplinarna.

Kriminalistička znanost predstavlja svojevrсни kondenzat svega pozitivnog u znanstvenom i iskustvenom smislu. Istovremeno ona, u odnosu na kaznenopravne znanosti, uslijed svog dinamičkog karaktera može bolje da prati ekspanzivne tokove modernih znanosti, osobito u tehničkim područjima. Pravila kriminalističke znanosti omogućavaju da se pravna dogma učini životnijom, da ju se prožme duhom novog vremena, novom tehnologijom, novim znanstvenim dometima, koji konstantno mijenjaju sliku današnjice. Omogućavajući transmisiju brojnih raznovrsnih dostignuća znanosti i razvijajući uvjete za njihovu primjenu u oblasti kazneno pravnih znanosti, kriminalistička znanost na tom planu danas daje veliki doprinos. Bez primjene pravila kriminalističke znanosti norme kaznenog postupovnog prava (ali i materijalnog) ne mogu doći u pravu funkciju koju im je namijenio zakonodavac. One «ostaju mrtvo slovo na papiru.»

Pravna znanost i kriminalistička znanost počivaju na dva principijelno različita misaona procesa. Pravno mišljenje je primarno ocjenjivanje. Primjena prava slijedi iz jednog reda u ocjenjivanju. Norme koje u tom smislu postoje dovode do primjene prava. U praksi se pogrešno misli da je kriminalistički misaoni rad vezan uz otkrivanje i dokazivanje kaznenih djela relativno jednostavan. Smatra se da je dovoljno imati otvorene oči, zdrav razum i iskustvo da se razjasni sporno činjenično stanje. Baš na tom planu se griješi. Povezivanje normativno

pravnog mišljenja i činjenično znanstvenog kriminalističkog mišljenja otežano je time, što se u osnovi dva različita mišljenja moraju dovesti u međusobnu vezu. Pored toga unutar kriminalističke znanosti postoje različita područja tehničkog, prirodno-znanstvenog, medicinskog, psihološkog, sociološkog porijekla i sl. Time na strani pravne znanosti nastaje u odnosu na primjenu pravila kriminalistike neutemeljen strah od diletantizma i time do udaljavanja značajnog znanstvenog područja u primjeni prava, primarno kaznenog. Guranjem kriminalističke znanosti u područje naučne policije i policijske prakse koja tendencija još uvijek postoji kod onih koji ne vladaju znanjima koja se tretiraju u ovom radu, dolazi de facto do jačanja kaznenog progona izvan prava i do osiromašenja kaznenog pravosuđa.

Kriminalističku znanost treba demistificirati i kod krivičara djelovati u pravcu da prihvate u praksi provjerenu spoznaju da se pouzdano izvođenje dokaza i njihovo ocjenjivanje, kao krucijalno pitanje kaznenog postupka i utvrđivanja istine, može ostvariti samo na podlozi spoznaja kriminalističke znanosti. Pri tome treba imati u vidu da se odnos između kaznenopravne znanosti i kriminalistike ne ostvaruje samo pravnim, već i kriminalističkim kategorijama.

Summary

This article deals with criminalistics as a science, a correlation of criminalistics, criminal law and criminology, the subject of criminalistics as well as with its tasks and function, its methodology and structure, its role in fighting crime, the ethics and education of the criminalists, and the qualities of a modern criminalist.

Key words: criminalistics, structure of criminalistics, methodology and ethics of criminalistics.

Popis korištene literature

1. Adler, F. : Criminology, New York, McGraw-Hill Inc. 1991.
2. Aleksić, Ž. : Prevencija kriminaliteta i kriminalistika, Zbornik radova policijske akademije, beograd, 2002.
3. Bayer, V. : Kazneno procesno pravo-odabrana poglavlja, Zagreb, 1995 (priredio prof. dr. D. Krapac),
4. Bayer, V. : Jugoslavensko krivično procesno pravo, knjiga I. Zagreb, 1977.
5. Bashinski, J. S. : Criminalistics : an emerging professional, Journal of the forensic science and society, Vol. 29. br. 1. siječanj-veljača, 1989.
6. Belkin, R. S. : Obščaja teorija kriminalistiki v uslovijah naučno-tehničkoj revolucii, Sovetskoe Gosudarstvo i Pravo, broj 5. Moskva, 1977.
7. Black's Law Dictionary, 6th ed. St. Paul, 1991.
8. Bohigian, H. : Higher education for police officers, The Police Journal, Vol. 52., br. 2., London, travanj-lipanj, 1979.
9. Califana, A. L.-Levkov, J. S. : Criminalistics for law enforcement officer, Ms Graw-Hill Book Company, New York, 1978.
10. Cunliffe, F.-Piazza, P. B. : Criminalistics and scientific investigation, Prentice-Hall Inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 1980.
11. Dimitrijević, D. : Kriminologija i krivični postupak, JRKK, br. 4., 1968.
12. Diener, E. i dr. : Role playing in police training, The Police Journal, Vol. XLIL br. 4. London, listopad-prosinac, 1976.
13. Dvoršek, A. : Značaj kriminalističke strategije za prevenciju kriminaliteta, Zbornik radova policijske akademije, Beograd, 2002.
14. Feldman, P. : The psychology of crime, Cambridge, 1993.
15. Geerds, F. : Kriminalistik, Lübeck, 1987.
16. Grimshaw, R.- Jefferson, T. : Interpreting police work, London, 1987.
17. Gross, H.-Geerds, F. : Handbuch der kriminalistik, Bd. I. I II. 10 Aufl., Berlin 1978.
18. Hampton, C. : Criminal procedure, 3rd ed. London, 1982.
19. Hartman, J. : Criminalistics : a profession without professionals ? Journal of the forensic science and society, Vol. 29. br. 1. 1989.

20. Horvatić, Ž.-Novoselec, P. : Kazneno pravo opći dio, Zagreb, 2001.
21. Klink, M.-Kordus, S. : Kriminalstrategie Stuttgart, 1986.
22. Knight, B. : Ethics and discipline in forensic science, Journal of the Forensic Science Society, Vol. 29. br. 1. siječanj-veljača, 1989.
23. Marković, T. : Kriminalistika, Zagreb, 1977.
24. Makra, A. : Odnos između načela krivičnog postupka i načela kriminalistike, Priručnik, Zagreb, br. 4. 1982.
25. Makra, A. : Krivični postupak i kriminalistika, poseban otisak iz Zbornika Pravnog fakulteta u Rijeci, 1980.
26. Makra, A. : Organi unutrašnjih poslova i zakon o krivičnom postupku, studija, Zagreb, 1989.
27. Maver, D. : Kriminalistika, Ljubljana, 1997.
28. Modly, D. : Nauka i stručnost u službi pravde, Priručnik, br. 6. Zagreb, 1986.
29. Modly, D. : Kriminalistika kao nauka, Pravna misao, broj 7-8, srpanj-kolovoz, Sarajevo, 1999.
30. Modly, D. : Organi unutrašnjih poslova i primjena člana 154. ZKP-a, Zagreb, 1990. monografija.
31. Modly, D. : Kriminalistička tehnika u funkciji službe unutrašnjih poslova, Priručnik, br. 3. Zagreb, 1979.
32. Modly, D. : kriminalistički aspekti pretprocesne djelatnosti organa unutrašnjih poslova, Naša Zakonitost, Zagreb, br. 3. 1989.
33. Modly, D. : Priručni kriminalistički leksikon, Sarajevo, 1998.
34. Modly, D.-Korajlić, N. : Kriminalistički rječnik, Tešanj, 2002.
35. O'Hara, C. E.- Osterburg, J. W. : An introduction to criminalistics, Indiana University Press, Bloomington/Lodon, 1949.
36. O'Hara, C. E. : Fundamentals of criminal investigation, Charles C Thomas-Publisher, Springfield, Illinois, 1971.
37. O'Hara, C. E.-Osterburg, J. W. An introduction to criminalistics, New York, 1960.
38. O'Hara, C. E.-O'Hara, G. : Fundamentals of criminal investigation, 6th ed. Springfield, 1994.
39. Pavišić, B. : Uvod u kriminalistiku, Zagreb, 2002.
40. Pavišić, B.-Modly, D. : Kriminalistika, Rijeka 1999.
41. Pavišić, B. : Pretprocesna aktivnost, Hrvatski ljetopis kazneno pravo i praksu, br. 1. 1994. Zagreb.
42. Peters, K. : Kriminalistika i krivično pravosuđe, Archiv für Kriminologie, sv. 173. br. 1. i 2. Lübeck, 1984., prijevod, Zagreb, 1985.)

43. Pfister, W. : Prilog kriminalističkom misaonom procesu, Izbor, br. 1. 1981., Zagreb.
44. Petz, B. : Metodologija istraživanja sigurnosnih pojava (skripta), Zagreb, MUP RH, 1996.
45. Pfister, W. : Pojam, sadržaj i značenje kriminalistike u sistemu krivične znanosti, Kriminalistik, br. 8-9., 1979.
46. Radošević, D. : Znanost i struka, Sveučilišni Vjesnik, Zagreb, 1987.
47. Souchon, H. : Policija i primjena krivičnih propisa, International Criminal Police Review, 35 godište, br. 341., Paris, listopad, 1980.
48. Svensson, A. i dr. : Technique of crime scene investigation, Elsevier, New York, 1981.
49. Šaver, B. M. i Vinberg, A. I. : Kriminalistika, Beograd, 1947.
50. Tappolèt, J. A. : Les problemes de la criminalistique moderne, Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique, Vol. 35. Geneve, travanj-lipanj, br. 2., 1982.
51. Vodinelić, V.-Aleksić, Ž. : Kriminalistika, Zagreb, 1990.
52. Vodinelić, V. : Kriminalistika u sistemu znanosti, Priručnik br. 1., Zagreb, 1989.
53. Vodinelić, V. : Taktički načini i krivično procesno pravo, Glasnik Pravnog fakulteta u Kragujevcu, 1985.
54. Vodinelić, V. : Otkrivanje i dokazivanje-kriminalistika I i II Skoplje, 1985.
55. Weston, P. B. i Wells, K. M. : Criminal investigations-basic perspectives, Prentice Hall, New Jersey, 1990.
56. Windelsham, L. : Responses to crime, Oxford, 1987.
57. Zander, M. : The investigation of crime, The Criminal Law Review, travanj 1979.